

CIUTAT NOVA

**Artesans: els
master-makers**

Numero 175 | Estiu 2018

LWALDES

Equip:

Júlia Claveria
Cristina Gallés
Helena Pérez Izquierdo
Mariona San José

Tutoritzat per:

Danae Esparza
Naomi Bueno
Toni Llàcer
Marien Rios

Producte, Context i Usuari

3r Trimestre

Grau en Disseny

ELISAVA

Escola de disseny i enginyeria de Barcelona

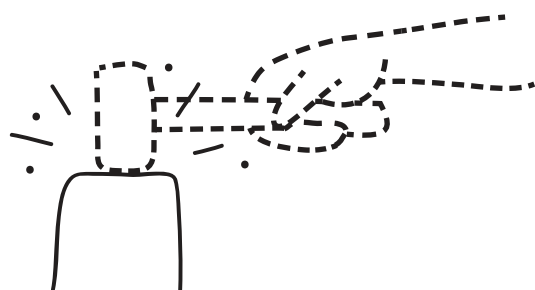
Aquest és un recull de l'estudi realitzat sobre un col·lectiu concret de makers de Poblenou. Pretén ser una aproximació als productors d'un barri de teixit tradicionalment productiu. Hem volgut conèixer la cara productiva de Poblenou, literalment descobrir les persones que hi ha al darrere del qual va ser, és i serà sempre Poblenou: un barri de productors.

Tal com ja expliquen algunes fonts, el barri de Poblenou era una zona plena d'indústria fabril, amb presència de tot tipus de sectors: des del tèxtil —essent la indústria més important del panorama fabril a causa de molts factors, entre els quals destaca la proximitat i facilitat d'accés a aigua—, passant per l'alimentació, fins a la siderúrgia i metal·lúrgia. Tots aquests sectors estaven conformats per una xarxa de diferents agents dins la cadena de producció i s'havien creat molts llocs de feina, com proveïdors de les matèries primeres, diferents processos de la matèria primera, confecció de les peces finals, subministradors de productes complementaris al procés productiu, diferents acabats de cada producte, entre altres. Per tant, s'havia creat una cadena productiva que donava feina a moltes empreses, des de les petites a les grans fàbriques.

Molta d'aquesta indústria tradicional va anar desapareixent i deixant al barri una arquitectura molt característica, amb un caràcter marcadament industrial. Les grans naus i els tallers de les fàbriques desertes han anat evolucionant i transformant-se en espais diversos: des de centres cívics, biblioteques, tallers de coworking, estudis de disseny i arquitectura, cafès diàfans, empreses relacionades amb el sector tecnològic, etc. Avui dia, doncs, la indústria productiva com era antigament ha desaparegut, però ha donat peu a una nova era de productors, els makers 2.0.

Aquest treball ha consistit a estudiar el sector productiu del barri de fa uns anys, veure què en queda ara i intentar trobar reminiscències d'aquell passat en l'actual Poblenou. Un tret en comú entre totes les indústries d'aquella època és la mà d'obra de les fàbriques, les persones imprescindibles dins una cadena de producció marcadament artesanal, on l'obrador i el personal tenia una funció cabdal: sense operaris les fàbriques no funcionaven. El treball comença amb la cerca d'artesans de Poblenou, i evoluciona cap al concepte d'artesans de la indústria o indústria artesana. Ens plantejem la figura de l'artesà i què implica l'artesania en un barri industrial. Després de parlar amb veïns del barri i amb l'Arxiu Històric de Poblenou, vam descobrir que d'aquell teixit industrial que havia anat desapareixent i que havia estat tan important, encara hi havia una fàbrica en actiu al Poblenou, una fàbrica que havia resistit l'era 2.0, la fàbrica d'Indústries Waldes.

I senyors, tenim entre les mans el deure de donar veu i visibilitat a la història d'aquesta fàbrica, Industrias Waldes, l'última fàbrica de Poblenou. Testimoni d'una època passada que ha marcat l'arquitectura, els carrers, la disposició, l'estructura i els edificis d'ara... en definitiva, ha marcat el present de Poblenou.

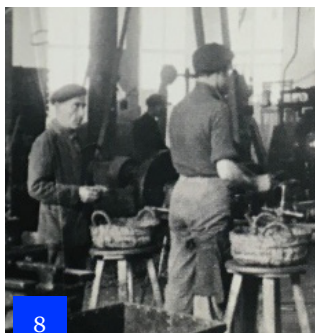
Makers

Poble Nou és un barri ple de canvis. Poble Nou era un barri tradicionalment industrial. Grans naus industrials que eren fàbriques proveïdores. Actualment Poble Nou s'està actualitzant i està evolucionant cap a un barri amb molt moviment artístic i cultural. Molts estudis de disseny i arquitectura s'hi han situat, aprofitant aquestes antigues fàbriques. Molts tallers de ràpid prototyping, el moviment maker també hi és present. No obstant això, el concepte "hacedor" no és pas nou: hi és de sempre. Els humans sempre hem fet coses. A part dels makers de definició, qui més podríem considerar part del col·lectiu maker? Qui són els makers invisibles?

Artesans - Makers; oficis de tota la vida coexisteixen amb els nous makers. El maker és la nova figura de l'artesà de tota la vida. Potser podríem arribar a la conclusió que un maker és un artesà sense experiència. És un individu fronterer entre l'artesanía i la indústria. Quin paper juga l'artesanía dins el món maker? De la mateixa manera, quin paper hi té la indústria? Moltes vegades relacionem naus industrials del Poble Nou amb aquests nous espais que sorgeixen de producció a petita escala, una redefinició de la indústria convencional massificada que dona lloc a una indústria més artesana, la indústria de la producció controlada i de petit tiratge. Per tant, si Poble Nou antigament era barri d'indústria de tota la vida, avui dia s'està redefinint cap a una indústria maker, un nou model industrial que fuig del model econòmic actual, una nova indústria.

Com ja he dit abans, la definició de maker podria ser la d'un artesà sense experiència, un productor que no s'especialitza en un ofici concret i que toca diferents materials, tècniques, objectes, etc. Així com l'artesà controla perfectament la tècnica en qüestió i el material, és a dir, es centra més en el procediment, el maker se centra més en els resultats i la innovació/diversitat dels projectes/reptes. Potser podríem considerar que l'artesà treballa més per encàrrec i el maker es fa els propis projectes?

Sumari

8

Col·lectiu d'estudi

Entenem els artesans de tota la vida com els masters dels makers.

9

Tipus d'artesans

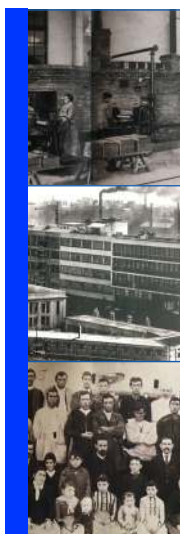
Des del departament d'artesanía s'han definit dues tipologies de famílies d'artesans.

13

L'arxiu històric del Poblenou

Ofereixen servei de consulta i reproduccions, creen llibres i organitzen tot tipus d'activitats relacionades amb la història i la societat del barri.

Per què? 14

El món de l'artesanía és un sector tradicional d'oficis i tècniques de sempre. Són makers perquè els considerem els mestres del moviment maker.

Context 15

Amb l'enderroc de les muralles (1854-1873), Barcelona es va estendre i ampliar a una plana delimitada pels rius Llobregat i Besòs.

Timeline 18

Evolució general de fites o esdeveniments importants en l'àmbit històric del barri.

Sector metal·lúrgic 24

On? 28

Pèrdua de fàbriques 32

Mètodes d'investigació 33

Indústries Waldes 40

Oportunitats visualització 58

Oportunitats visualització 59

Conclusions 60

Bibliografia 62

Hem col·laborat

D'esquerra a dreta: Mariona San José · Cristina Gallés · Júlia Claveria · Helena Pérez

Júlia Claveria

M'agrada el món tangible, les coses que es poden tocar. També m'agrada el món de les idees, els conceptes i les teories. Móns antagònics i complementaris alhora.

Cristina Gallés

Apasionada de la gestió i l'organització del meu entorn. Envoltada de disseny i inspiracions artístiques juntament amb la vessant més tècnica de la meva carrera.

Helena Pérez

Sóc una persona apassionada del disseny de producte. Des de sempre he tingut molta curiositat per saber com funcionen les coses, sempre desmuntant-les per esbrinar si el mecanisme que havia imaginat era el mateix que tenia l'objecte.

Mariona San José

En el disseny m'agrada buscar la funcionalitat dels productes a partir de la simplicitat i sense deixar de banda l'estètica. M'agraden les coses ben fetes, sóc autoexigent i sempre disposada a aprendre.

Col·lectiu d'estudi

Artesanies i oficis com a col·lectiu “maker” tradicional. Entenem els artesans de tota la vida com els masters dels makers. Com li podem donar el tomb als oficis i potenciar-los en la indústria? Poden coexistir artesans-indústria dins un mateix llenguatge? Són alguns artesans part de la indústria? Podríem considerar la indústria d'aquella època (on la maquinària requeria mà d'obra i la tecnologia no hi tenia un paper clau) com una indústria de caràcter artesana?

Art

m Habilitat, destresa, a fer certes coses adquirida amb l'estudi, l'experiència, l'abnegació.

Artista

m i f ART Persona que practica un art, especialment una de les belles arts.

Artesania

m Producció o obra menestral, feta a mà

Artesà

m i f Persona que fa obres d'artesanía.

Els màsters dels makers

Nosaltres entenem la figura de l'artesà com aquella persona que fa productes a mà servint-se d'estrís i maquinària específics. L'artesà és especialista d'un ofici, amb la qual cosa coneix a la perfecció les tècniques, materials, procediments, maquinària i estrís. L'artesà produeix localment, de forma sostenible, és precís i coneixedor de la tècnica. Aquesta definició inclou molts productors petits que proveeixen a la “indústria” i que ells mateixos no es consideren artesans, però que per a nosaltres formen part d'aquest col·lectiu de productors artesans (“hacedores”, “makers”). És més, pel fet que són especialistes d'un ofici concret, els podríem considerar els mestres del moviment maker: els artesans de tota la vida són els master-makers d'ara. Per tant, entenem que dins la indústria hi ha artesans que treballen els materials i complementen la feina de la maquinària industrial pròpiament dita.

Tipus d'artesans

El CCAM (Consorci de Comerç, Artesania i Moda de Catalunya) aglutina en una entitat especialitzada la gestió de les polítiques en matèria de promoció de comerç, artesanía i moda de Catalunya, amb l'objectiu de fomentar la competitivitat i la qualitat d'aquests sectors, a nivell nacional i internacional. Des del departament d'artesanía s'han definit dues tipologies de famílies d'artesans. Els de tipus A engloben les famílies d'oficis artesans relacionades amb la creació a partir de matèries primeres o matèries manipulades; el tipus B respon a les famílies d'oficis artesans relacionades amb diferents tècniques de creació de peces artesanies.

1. *Arts del llibre (B)*
2. *Ceràemics (A)*
3. *Pell / Cuir (A)*
4. *Consutrucció (B)*
5. *Ferro / Metall (A)*
6. *Elements naturals (A)*
7. *Fusta (A)*
8. *Instruments musicals (B)*
9. *Joieria (B)*
10. *Paper (A)*
11. *Pedra / Mineral (A)*
12. *Tèxtil (A)*
13. *Vidre (A)*
14. *Interdisciplinari (B)*

Montse Creus

Veïna de Poblenou.
Li agrada fumar davant el seu portal.

De camí a la biblioteca Manuel Arranz de Poblenou, ens topem amb molts veïns i veïnes del barri. Ens crida l'atenció una senyora gran que està d'empèus a un portal observant la gent que passa, gairebé vigilant els vianants. Ens hi atensem a parlar-hi.

La Montse Creus és una veïna del barri de tota la vida. Ens parla de plàtans i de com agradaven a la seva època. Ens explica que recorda el barri de la seva joventut com una família, tots es coneixien entre tots i s'intercanviaven coses entre si. "Si un volia plàtans els hi canviava al veí, s'ajudaven molt".

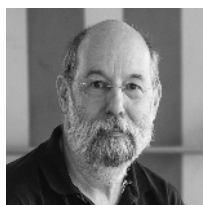
Ens parla de la indústria del passat de Poblenou: així com té claríssim que Poblenou havia estat un barri industrial, ara no sap ben bé de quin barri es tracta, en què destaca i que el fa especial. Ens

explica que Poblenou abans era com un poble, i que ara ha canviat molt.

A mitja conversa ens pregunta si ens importa que fumi. Li diem que evidentment no, que estem davant el seu portal, a casa seva. Mentre parlem la saluden dues persones. Es nota que es veïna de sempre i coneix el seu entorn.

Poblenou de sempre ha estat gran, segons ens diu la Montse, però ha canviat la distribució i ocupació dels edificis. "Abans no hi havia la quarta part de cases vivenda que hi ha ara. Més enradere d'on ens trobem ara (carrer Lope de Vega, 34), per exemple, no hi havia cap casa".

Quan li preguntem si li agrada el nou barri ens diu que sí que no li desagrada, simplement que ha canviat.

Jordi Fossas

Veí de Poblenou i director de l'Arxiu Històric de Poblenou.
Li agrada el seu barri i li agrada explicar-ne coses.

Existeix un lloc al Poblenou que és un pou d'història del barri. El porten voluntaris que se l'estimen i se l'aprecien. Obren els dimarts i els dijous de 18 a 20h.

El Jordi n'és el president i des d'aquest espai cuiden que la història de Poblenou perduri i es transmeti a la gent de Barcelona. Publiquen llibres històrics (com *Un barri d'indústria*), organitzen visites a espais emblemàtics, fan exposicions de la vida del barri, entre altres iniciatives.

Amb el Jordi vam estar parlant llarga estona sobre el projecte dels artesans del Poblenou. Ens va començar desanimant una mica perquè ens va assegurar que Poblenou no era un barri d'artesans d'ofici com s'entén la paraula al diccionari, però donant-li unes quantes voltes, vam arribar a la conclusió que la indústria del barri d'aquella època formava part d'una producció artesana,

manual i mecànica, on la mà d'obra dels operaris tenia una importància fonamental. D'aquesta manera, el treball evoluciona cap als artesans de la indústria, d'una indústria artesana.

El Jordi ens ensenya llibres, ens dona informació de les fàbriques, dates històriques, dades anecdòtiques, etc. Ens comenta que si haguéssim fet el treball deu-vint anys enrere, haguérem pogut palpar l'ambient fabril del barri, però que arribàvem tard. Avui dia han desaparegut totes les fàbriques excepte una: Industrias Waldes. De sobte ens topem amb la màgica frase: "l'última indústria de Poblenou, un barri tradicionalment industrial".

Orientem el treball cap a la indústria en general, amb un focus especial en el sector metal·lúrgic intentant entendre el perquè de la prosperitat de fa uns anys fins a arribar a la desaparició de tot aquest teixit de fàbriques.

L'arxiu històric de Poblenou

Es tracta d'una associació de voluntàries i voluntaris, que es dedica a la recerca, a l'arxiu i a la difusió de dades i documents ja siguin textos i/o imatges sobre els barris del Poblenou, a Barcelona.

Ofereixen servei de consulta i reproduccions, a més a més, creen llibres i organitzen tot tipus d'activitats relacionades amb la història i la societat del barri, però focalitzat bàsicament amb tot allò industrial. La divulgació que ells creen ho fa a través de publicacions, exposicions, xerrades, sortides o bé, evidentment, per mitjà de l'espai web.

“No treballem només per als poblenovins i les poblenovines de tota la vida, també ho fem perquè les persones novingudes coneguin el passat del barri que les acull avui en dia”.

Arxiu històric del Poblenou

L'Arxiu va néixer el 1976. La seva primera seu va ser a l'Ateneu Popular La Flor de Maig. Des del 1991 és al Centre Cívic Can Felipa. El 1993 l'Arxiu va rebre el Premi Bonaplata, que concedeix el Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya, en l'apartat de difusió.

La seva producció més visible és la de realitzar obres d'estudi històric. D'aquesta manera oferim a la gent del barri o de qualsevol altre, la possibilitat de no oblidar el passat, el seu passat, el passat del Poblenou.

Per què?

INVISIBLE MAKER

El món de l'artesanía és un sector tradicional d'oficis i tècniques de sempre. És un sector noble, tant pel que fa als procediments, tècniques i utensilis emprats, com pels materials. En un món regit pel consum de masses, directament lligat a la producció massiva, és important replantejar nous models de producció més respectuosos amb el medi ambient i l'entorn. És important reivindicar la figura de l'artesà que produeix localment, ja que és una de les formes de contribuir en el disseny sostenible.

El nostre col·lectiu de makers invisibles són els artesans industrials d'aquesta indústria artesana que des de l'Arxiu Històric de Poblenou, concretament el Jordi, ens va dir que ells li deien la "protoindústria".

Són makers perquè els considerem els mestres del moviment maker. Tal com ja hem explicat en apartats anteriors, els artesans dominen el seu ofici concret; són especialistes d'una tècnica o d'un material. El moviment maker de manual, per contra, està format per productors joves en un sentit tècnic. Són professionals que no s'han especialitzat en un ofici en concret, sinó que toquen diverses disciplines, tècniques i materials. Per tant, no en són especialistes absoluts com ho són els artesans d'ofici de tota la vida. És per això que considerem els artesans com els mestres del moviment maker. És vital mantenir la figura del master maker per preservar la indústria, es necessita gent que controli a la perfecció tots els engranatges i els entrellats d'aquesta maquinària.

Són invisibles perquè formen part d'una indústria passada, gairebé inexistent actualment. Les màquines han estat sempre presents en la indústria, però han anat evolucionant la seva tecnologia. Antigament, les màquines eren mecàniques i amb mecanismes manuals que un operari havia de controlar amb les seves mans, de forma artesana. Actualment, molta maquinària incorpora tecnologia digital que fa les màquines molt més automàtiques. D'aquesta manera, la figura de l'artesà de la indústria desapareix gradualment,

atès que l'artesà de la màquina física de control manual passa a ser l'"artesà" de l'ordinador que controla la màquina a través d'una pantalla. Avui dia estem a l'era digital, l'era 2.0. No obstant això, és imprescindible que l'artesà coneixedor de la màquina perduri per a construir-la, reparar-la o solucionar qualsevol incidència mecànica que hi aparegui. A més, també són invisibles perquè percebem que els treballadors d'aquesta indústria artesana ho han tingut molt difícil, havent de superar tota mena d'entrebancs de l'època. Són uns artesans poc valorats, gairebé oblidats socialment malgrat l'experiència i el coneixement que tenen. Centrant-nos en la nostra indústria, la fàbrica Industrias Waldes, també és una invisible al barri. Com ens ha dit el mateix Ramon, extreballador de la fàbrica, Waldes és la gran desconeguda de Poblenou. Per tant, és un sector maker totalment invisible, que no pot desaparèixer.

Molta d'aquesta indústria tradicional ha anat desapareixent i deixant al barri una arquitectura molt característica, amb un caràcter marcadament industrial. Les grans naus i els tallers de les fàbriques desertes han anat evolucionant i transformant-se en espais diversos: des de centres cívics, biblioteques, tallers de coworking, estudis de disseny i arquitectura, cafès diàfans, empreses relacionades amb el sector tecnològic, etc. Avui dia, doncs, la indústria productiva com era antigament ha desaparegut gairebé, però ha donat peu a una nova era de productors, els master makers els podríem considerar els antecedents dels makers 2.0.

Cal preservar els últims master makers que queden per tal de poder donar continuïtat a aquesta indústria. A més, es pot donar peu a noves connexions entre els artesans més manuals i els makers 2.0 per tal d'aconseguir sinergies que permetin coexistir els dos perfils. I, qui sap, donar lloc a noves oportunitats.

Context

POBLENOU

Amb l'enderroc de les muralles (1854-1873), Barcelona es va estendre i ampliar a una plana delimitada pels rius Llobregat i Besòs. El Poblenou, situat al sud de Sant Martí de Provençals, esdevingué una àrea prioritària per a l'assentament industrial gràcies a la seva ubicació, amb abundància d'aigua i proximitat al port de Barcelona, i pel fet de disposar del ferrocarril arran de la costa. L'any 1899 el Poblenou ja era l'àrea amb més concentració industrial de Catalunya i s'erigia en paradigma de barri treballador i popular, amb grans fàbriques i petits tallers que cohabitaven amb els habitatges dels treballadors i amb els comerços del barri.

Des dels anys seixanta, s'apunten nous interessos vinculats al sector de serveis i a l'economia de l'especulació del sòl. El 1965, interessos privats promocionaren una reforma urbanística, coneguda com el Pla de la Ribera, que aspirava a transformar el litoral barceloní en una zona residencial

i turística, alhora que preveia la construcció d'una autopista que envaïa el nucli del Poblenou. Protestes veïnals i dificultats financeres desbarataren el projecte, tot i que aquests interessos van continuar sobrevolant el litoral barceloní. Amb el declivi de la indústria tradicional del Poblenou d'ençà de la crisi energètica del 1973 i la integració d'Espanya al Mercat Comú Europeu (1986), les fàbriques i tallers començaren a tancar, amb la consegüent degradació del barri.

La disminució de l'activitat industrial tradicional i de la seva cohesió social per la lluita pel territori va passar a ser desigual. Nous plans urbanístics es van consolidar amb les reformes iniciades amb motiu dels Jocs Olímpics de 1992. La decaiguda del Poblenou tradicional i el tancament de Can Girona MACOSA van succeir paral·lelament, en un procés urbanístic, social i econòmic que desplaçà el pòsit perifèric del Poblenou per una nova centralitat barcelonina.

Arxiu històric del Poblenou. *Fet al Poblenou*, 3ra edició. Barcelona: Arxiu històric, 2018. ISBN:84-934161-3-4. (1862) Secció de reblons (màquines Landis) a Can Girona (MACOSA).

ARTESANS I INDÚSTRIA

Els artesans treballen els objectes a mà o utilitzant eines manuals, estris i maquinària, sigui treballant de manera individual o amb un conjunt de persones. Com hem dit abans, entenem els artesans que dominen un ofici com els mestres dels makers. Com que l'objectiu del treball és localitzar un grup de makers invisibles, podem considerar aquests artesans de la indústria que ha desaparegut com els makers oblidats i, per tant, d'alguna manera invisibles. No obstant això, com finalment trobem Waldes, el treball tractarà de visibilitzar aquesta fàbrica que encara continua produint botons, sivelles i clips.

Per tal de posar en situació la indústria metal·lúrgica del Poblenou fabril, a continuació s'explica el seu naixement i l'evolució. Al segle XX s'inaugura una nova panoràmica a Sant Martí. Tot i que continua sent el principal nucli de fabricació de teixits de l'Estat espanyol, sorgeixen especialitats fins ara inexistents que configuren una estructura industrial més diversificada i complexa. A poc a poc el futur de l'expansió industrial martinenca passa a dependre dels transformats metàl·lics, la química, la manufactura del paper i les arts gràfiques. Cada cop es fa més evident que el tèxtil representa una època passada.

A partir de la segona meitat del segle XIX la metal·lúrgia i les construccions mecàniques hi emprenen una forta embranzida. Després de la Primera Guerra Mundial, la difusió de l'electricitat com a font d'energia aplicable a la indústria manufacturera i al transport, es revoluciona els processos productius. El 1933 funcionaven a Sant Martí 429 establiments metal·lúrgics. Trenta anys després, 1826.

La branca de les construccions mecàniques va ser la més nombrosa, si bé hi havia uns quants tallers annexos a empreses d'altres sectors, especialment tèxtils. No hi havia cap línia de productes metàl·lics que no estigués representada als tallers martinencs, on s'elaborava una àmplia varietat d'articles de ferro per a la llar i la indústria, des de tubs, claus, caragols, cilindres, material de ferreteria i fontaneria, fins a bateries de cuina, fogons, estufes, cafeteres... Una de les empreses més importants era la de la família Rivière, que produïa material per a tanques i reixes, somiers de llit i teles metàl·liques per a la indústria paperera moderna. Procedents d'Alvèrnia, els Rivière van decidir traslladar-se a Sant Martí a finals del s. XIX i hi van construir una nova fàbrica als carrers de Llull, Pujades i Catalunya.

Arxiu històric del Poblenou. *Fet al Poblenou*. 3ra edició. Barcelona: Arxiu històric del , 2018. ISBN:84-934161-3-4. (1877) Fàbrica d'articles de llauna Hijos de Gerardo Bertrán.

Arxiu històric del Poblenou. *Fet al Poblenou*. 3ra edició. Barcelona: Arxiu històric del , 2018. ISBN:84-934161-3-4.
(1884) *Industria Catalana Ricart y Companyia a l'arch de Sant Martí*.

1700

1714

Setge de Barcelona.

1715

Després del setge de Barcelona, Felip V inicia la construcció de la Ciutadella. Part del terme de Sant Martí es troba sota la jurisdicció dels intendants militars, que hi fan un camp de pràctiques artillers.

1737

Primeres concessions per instal·lar prats d'indianes, prenent terres utilitzades com a pastures.

TIMELINE

El timeline que es mostra a continuació representa l'evolució general de fites o esdeveniments importants en l'àmbit històric del barri -que en certa forma influeixen els esdeveniments posteriors-, juntament amb dades concretes sobre la indústria de Poblenou, més centrat en el nostre estudi, les fàbriques i els seus treballadors.

En negre, dades generals històriques.
En blau, dades referents a la indústria.

1800

1821

Barcelona pateix la febre groga. 6000 barcelonins són enterrats al cementiri del bisbe Climent a Sant Martí de Provençals.

1844

Jean Achon obre una indústria d'estampats.

1848

Inauguració del ferrocarril de Barcelona a Mataró.

Josep Ferrer i Vidal obre una fàbrica al seu nom, que s'especialitza en la fabricació de fils molt fins.

1850

1851

El Poblenou reclama, per primera vegada, la seva segregació respecte del municipi de Sant Martí de Provençals.

1852

Frederich Ricart construeix un recinte que ha arribat fins els nostres dies, Can Ricart.

1853

El conjunt fabril de Poblenou format per un sistema de naus, carrers i places, forma part d'una trama iniciada el 1853, abans del projecte de l'Eixample de Cerdà; per tant, hi conviuen dues traces històriques diferents.

1855

Ildefons Cerdà dibuixa als seus plànols topogràfics aquell incipient Poblenou, batejant-lo amb el nom d'Icària

1855

Augment significatiu de la població a San Martí de Provençals degut bàsicament a que s'havien instal·lat 57 fàbriques en pocs anys.

1860

1861

Comença la gran embranzida industrial del poble de Sant Martí; les tres quartes parts de les fàbriques que hi havia eren tèxtils. Dins el sector, el ram de l'aigua -blanqueig, aprestos i tints- era l'especialitat més important, fins al punt que el 30% de la quota fiscal espanyola dels aprestos i els acabats cotitzava a Sant Martí, i per tant a l'àrea de Poblenou.

1862

Es funda la ferreria Barcelonesa que el 64 passa a ser la ferreria del Remei, popularment coneguda com a Can Girona.

1866

Primers llums de gas en alguns dels carrers del barri gràcies a la instal·lació de la fàbrica Lebon a l'Arenal.

1870

1873

La Primera República promulga una llei que prohibeix treballar als menors de 7 anys.

1875

Neix la cooperativa l'Artesana.

1877

Protestes perquè els industrials compleixin la llei del 73.

1880

1882

Neix l'escultor Enric Casanovas. Escultor més reconegut del barri.

Document "Plano industrial y comercial de Sn. Martín de Provensals", de J. Calvet, que diu que es considera Sant Martí de Provençals el centre manufacturer de tota Espanya.

1885

Epidèmia de colera. Causa 261 morts a Sant Martí.

La fàbrica tèxtil Pedro Riera esdevé Vidal i Serra.

1888

Exposició Universal. Cens universal: 243 fàbriques registrades a St. Martí (152 al Poblenou)

1890

1890

Neix la indústria química Foret, que esdevindrà famosa i popular. Fan productes farmacèutics i altres que subministraran, també, al sector tèxtil.

1897

Sant Martí de Provençals, juntament amb cinc pobles més del pla, va passar a formar part del municipi de Barcelona.

1900

1902

Neix l'empresa Industrias Waldes a Praga.

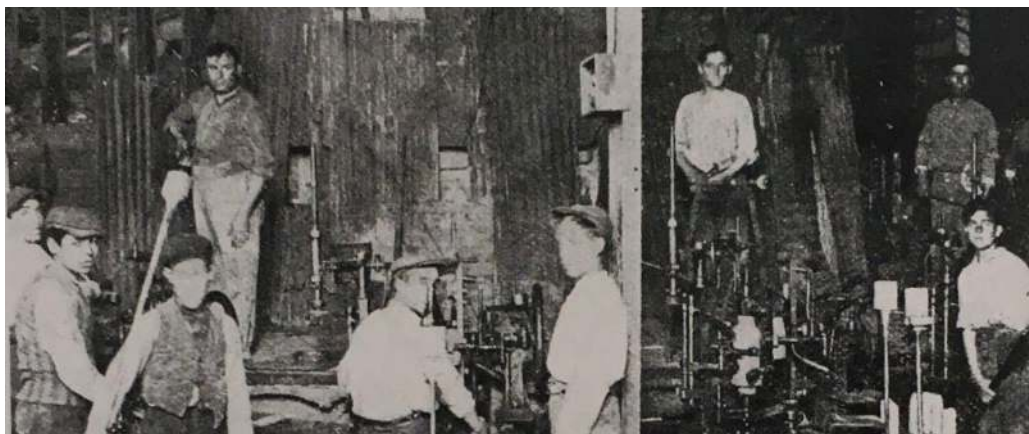
1910

1912

Inauguració dels banys de la Mar Bella.

1917

Neix l'empresa de pintures Titan.

Arxiu històric del Poblenou. *Fet al Poblenou*. 3ra edició. Barcelona: Arxiu històric del , 2018. ISBN:84-934161-3-4. (1902) Treballadores d'un taller de garrafaires i cistellers. (1930) Treballadors de Vidreria Vilella.

1920

1923

Neix i s'instal·la la indústria metal·lúrgica Ford a l'antiga fàbrica Rocamora.

1924

Apareix la revista Poble Nou, que es publicarà fins al 1928

Waldes obre una nova seu al barri de Poblenou, a part de la de Praga. Segons Pere Porcar, Praga està vivint uns anys de crisi que fan que l'empresa busqui estabilitat fora.

1927

Neix al Poblenou l'escultor Josep Maria Subirach.

1930

1936

Esclata la Guerra Civil.

Moltes indústries van començar a fabricar armament, com ara Can Girona, Can Rivièr i Can Culleres (nom popular de la fàbrica de Joaquim Ribera, que havia guanyat fama produint culleres, forquilles i ganivets).

1938

19 de juny: Poblenou pateix el seu pitjor bombardeig.

1939

Desapareixen indústries del barri com per exemple la fàbrica del cànem, que és convertida en un camp de concentració fins al 1942.

1940

1941

La línia de tramvia 52 arriba al Poblenou

Arxiu històric del Poblenou. *Fet al Poblenou*. 3ra edició. Barcelona: Arxiu històric del , 2018. ISBN:84-934161-3-4. (1885) Personal de Pedro Riera, fàbrica tèxtil del Poblenou.

1950

1960

1970

1962

Vaga en demanda d'augment de salaris de Can Girona.

Època de prosperitat, quan les indústries del metall es van estendre mentre les tèxtils deixaven de créixer però es mantenien.

1965

Aplicació del Pla de la Ribera. Era un pla de renovació urbana del sector marítim de Barcelona comprès entre el port i el riu Besòs que proposà un canvi d'usos del sòl: la indústria substituïda per la residència de luxe.

1971

Es va produir l'incendi d'Iberia Radio.

1973

Comença una crisi del petroli que porta tota Europa i part dels EEUU a perdre molts llocs de treball.

1974

Tanca Can Felipa. A poc a poc també tanquen Can Rivièra fins a Can Culleres.

1976

Mor Francisco Franco.

1976

Moviments veïnals importants reivindicant els drets dels treballadors.

Tanca la Vidrieria Viliella.

1977

Agustí Prats, dirigent de Comissions Obreres, que va treballar tota la vida al ram de l'aigua, constata "El tèxtil es mor".

Waldes planteja una reducció de plantilla de 90 persones.

1980

1981

Waldes esdevé cooperativa.

1983

Inauguració del primer institut del barri, l'icària.

1985

8 de setembre: Homentage al pintor Ramon Calsina.

11 de setembre: Es crea Vila Olímpica SA, Organisme destinat a gestionar l'espai olímpic per als atletes si Barcelona guanya la designació de 1992.

Es crea la fàbrica de Segimon Puntí.

1986

Barcelona, escollida seu olímpica per a 1992. Inici de la transformació de la part sud del barri.

1989

Neix Palo Alto, nucli de tallers de dissenyadors i artistes al carrer dels Pellaires.

1990

1990

Fins aquest any van plegar més de 1300 empreses, una quarta part de les existents trenta anys enrere, quan el Poblenou s'identificava de ple amb aquella definició: van passar de 4991 a 3665.

1991

Can Girona ven els seus terrenys; s'esdevé el complex Diagonal Mar.

1992

Jocs Olímpics a Barcelona.

2000

2000

Industrias Titan es trasllada al Prat.

2006

Expo: "Fet al Poblenou. D'un gafet a un avió", a la Sala d'Exposicions del Centre Cívic Can Felipa.

Arxiu històric del Poblenou. *Fet al Poblenou*. 3ra edició. Barcelona: Arxiu històric del , 2018. ISBN:84-934161-3-4. *Las gentiles obrerites* de la casa Vermouth Martini Rossi col·locant monedes d'or i plata a les botelles.

Sector metal·lúrgic de Poblenou

Per tal d'acotar l'objecte d'estudi, els artesans dins la indústria del Poblenou, ens centrem en un dels sectors més importants que hi havia: la metal·lúrgia i siderúrgia. Ens quedem amb aquest sector perquè la peça central del treball, Waldes, és una fàbrica de metall.

Per què ha desaparegut tot el teixit fabril del barri? Per què van marxar les fàbriques del barri si va arribar a ser un dels barris més importants de l'Estat a nivell productiu i industrial?

A continuació es mostra un recull de les indústries més conegudes del Poblenou des de l'any 1800 fins a l'actualitat.

Arxiu històric del Poblenou. *Fet al Poblenou*. 3ra edició. Barcelona: Arxiu històric del , 2018. ISBN:84-934161-3-4. (1915) Panoràmica del Poble nou industrial i rural des del carrer de Pere IV en direcció a Montjuïc.

1. Torras Herrería y Construcciones

(Can Torras dels Ferros)

Anys: 1878 - 1988

Ubicació: Ocupava tres illes del C/Llull, entre Zamora i Àvila.

Empresa:

Especialitzada en enginyeria industrial. Va fer moltes obres, entre elles, estructures de ferro de molts edificis, com la nau central de l'Exposició del 1888. El 1988 es trasllada a Castellbisbal després d'haver-se fusionat amb altres forns de Catalunya.

2. Hijos de Gerardo Bertrán

Anys: 1877 - 1979

Ubicació: Diversos locals del Passeig del Cementiri o de l'avda. del Capitán López Varela (actual avda. Icària)

Empresa:

Dedicada a la fabricació de productes de llauna, envasos de llautó, al muntatge i a la litografia de la planxa. Va ser una de les empreses més pròsperes i de vida més llarga del barri d'Icària. Després de la seva dissolució el 1979, antics treballadors de l'empresa en continuen l'activitat, i esdevenen cooperativa obrera en un dels locals de l'empresa, sota el nom Envases Metálicos Icària.

3. Talleres Oliva Artés

Anys: 1878 - 1978

Ubicació: C/Pere IV, 273

Empresa:

Dedicada a la construcció, la compra, la reparació i la venda de maquinària industrial que va perdurar durant tres generacions. Un any després del seu cessament, uns ex-obrers es van establir com a cooperativa als mateixos locals de l'antiga empresa, sota la denominació de Toasci Talleres Oliva-Artés.

4. Hijos de Fructuoso Canet

Anys: 1910 - 2007

Ubicació: C/Pere IV (davant la Ferreteria Coral)

Empresa:

Dedicada a la construcció i la reparació de maquinària tèxtil. També va ser una foneria, una fusteria i una lampisteria.

5. Talleres Pujol

Anys: 1922 - actualitat

Ubicació: C/Llull, 163

Empresa:

La seva activitat és la construcció de bombes per al transvasament de tot tipus de líquids excepte aigua. El 2005 es va traslladar a Montmeló, ja que va quedar afectada pel 22@, dins del Pla Llacuna.

6. Industrias Waldes

Anys: 1902, Praga - 1928, Barcelona - actualitat

Ubicació: C/Ramon Turró, 111-129

Empresa:

El 1928 la fàbrica s'instal·la a Poblenou. Es dedica als complements per al tèxtil (gafets, fermalls a pressió, agulles de cap, cremalleres, botons, etc.). Compartia edifici amb l'empresa Gràfiques Cantín. El 1981, l'empresa fa fallida i es crea una cooperativa laboral que amplia i diversifica la producció (per exemple, en automoció, peces metàl·liques per als retrovisors). Actualment és l'última fàbrica que queda al Poblenou.

7. Metales y Platerías Ribera

(Les Culleres)

Anys: 1950 - 1952

Adreça: c/ Pallars, 72 - 78 o C/ Roc Boronat, 72

Empresa:

El 1912 Joaquim Ribera Barnola va crear una fàbrica metal·lúrgica a la Rambla del Poblenou que ocupava dues illes, fins a l'actual carrer de Roc Boronat. Dedicada primordialment a la fabricació de coberts, va arribar a ser la 13a fàbrica més important de Sant Martí de Provençals. Disposava de l'únic forn per a metalls no fèrrics de la península Ibèrica i la instal·lació de laminatge era de les més importants. Durant

la Guerra Civil, va ser reciclada com a fàbrica de municions. Després va recuperar la seva activitat i va seguir fent coberts.

8. Iberia Radio

Anys: 1940 - 1971

Ubicació: C/Pujades, 112

Empresa:

Després de la Guerra Civil es va dedicar a fabricar ràdios i després va continuar amb la producció d'aparells de televisió en blanc i negre. El 1971 la fàbrica va quedar destruïda per un incendi i es va traslladar a Cervera.

9. Bassat, SA

Anys: 1952 - 2012

Ubicació: C/Àvila, 48

Empresa:

Es dedicava a la fabricació de fulles i màquines d'afaitar, de pines i estisores.

10. Hispano Olivetti

Anys: 1929 - 1991

Ubicacions:

C/Pallars, 105 - 107

C/ Gran Via de les Corts Catalanes 850-888 /

C/ Llacuna 157-161 i c Llacuna 156-162 /

C/ Perú 39-49

Empresa:

Dedicada a la fabricació de màquines d'escriure. Va néixer impulsada per Camilo Olivetti

i Juli Caparà. Es va traslladar al número 866 de Gran Via.

El 1988 es va traslladar al Parc Tecnològic del Vallès i va vendre la fàbrica. Una part va passar a ser Barcelona Activa i una altra, part del Centre comercial Glòries.

11. Can Girona

(MACOSA)

Anys: 1859 - 1980

Ubicació: pl. Ramon Calsina

Empresa:

Va ser una de les indústries més importants de tot l'estat. Empresa dedicada a la metalúrgia i construcció de material ferroviari. Després de la Guerra Civil, Can Girona és col·lectivitzada, i comença una època de declivi. L'any 1947 es fusiona amb una empresa valenciana, Materiales y Construcciones i a partir d'aquell moment serà coneguda amb el nom de MACOSA. Finalment, amb la remodelació del front litoral a Barcelona el 1992 amb el pretext dels Jocs Olímpics, els terrenys de can Girona van ser venuts. Actualment s'hi troba el parc i els edificis de Diagonal Mar.

12. Can Rivière

Anys: 1854 - 1936

Ubicació: C/Pujades, 132

Empresa:

Fundada en 1854 como "Tejidos Metálicos Francisco Rivière" en Madrid, la industria más conocida como "Can Rivière"

decidió instalarse en Barcelona para favorecer su proyección, y para tal fin compró en 1884 unos terrenos en el barrio del Poblenou, instalando allí su principal fábrica en 1887, que ocupaba toda una manzana entre las calles Pujades, Llull y Catalunya (hoy Ciutat de Granada). Se dedicaba a la fabricación de telas extrafuertes de acero y de malla, galvanizados de tripe y simple torsión, camas y somiers, alambre y espio artificial, persianas y rejas, etc. y en el conjunto de sus instalaciones llegaron a trabajar unos mil trabajadores antes de la Guerra Civil.

13. Wertheim

Anys: 1860, Frankfurt i 1870

Barcelona - 2012 ja havia desaparegut

Ubicació: C/ Sancho de Ávila

Empresa:

Va néixer a Frankfurt i 10 anys més tard es traslladà a Barcelona la casa filial per a vendre les màquines de cosir. Els capçals s'importaven i els mobles i els taulells es feien aquí. El 1900 la fàbrica va iniciar la fabricació de complements per a la màquina de cosir i el 1920 es va constituir la societat La Rápida, SA. Durant la Segona Guerra Mundial va desaparèixer la fàbrica d'alemanya i La Rápida va ser l'únic fabricant d'aquestes màquines. Així, es va convertir en la segona companyia més important de Catalunya quant a exportacions. El 1943 es va integrar al grup Hispano Olivetti. El 1949 va iniciar la fabricació

de màquines de cosir. Als anys setanta va deixar de fabricar i es va dedicar al muntatge a partir de peces d'altres empreses.

14. Unión Metalúrgia

Anys: 1914- 1999

Ubicació: C/ Pamplona 103 (abans Castillejos)

C/ Almogàvers 119-123

Empresa:

Fàbrica d'articles de llauna Hijos de Gerardo Bertrán. Domiciliada a diversos locals de l'avinguda d'Icària de 1877 a 1980, va ser una de les empreses més pròsperes i de vida més llarga de l'antiga barriada industrial d'Icària, al Poblenou. Es dedicava a la fabricació de productes metàl·lics de llauna i d'envasos de llautó i al muntatge i la litografia de la planxa (1915).

L'any 2004 fou enderrocada en bona part, conservant-se únicament els pavellons d'entrada, situats al xamfrà dels carrers Almogàvers i Pamplona

15. Taller Escola Caldería Amadeo

Anys: 2012 ja havia desaparegut

Ubicació: Pere IV, 214 (desaparegut)

16. Fábrica Carné y Parés

Anys: 1881 - 1961/1985?

Ubicació: C/ Pere IV, 68

17. Industrias Deslite SA.

Anys: 1954-1957

Ubicació:

C/ Ávila, 10

C/ Badajoz, 6-7

C/ Icària, 209

Empresa:

Fàbrica de coixinets. Trofeus i medalles.

18. Industrias Metálicas

Anys: actiu fins el 2012

Ubicació:

C/ Sancho de Ávila 94-108

C/ Badajoz 127 - 131

19. Luis Zabala Paloma

Anys: 1929- 1961

Ubicació: C/ Pujades 102

Empresa:

Dedicada a la caldereria de ferro i coure i dipòsit de tubs de coure. Durant els anys també va produir maquinària i accessoris per a farmàcia.

20. Fábricas Lucía Betere Safalube

Anys: 1942 - 1963?

Ubicació: C/Pallars 135

21. Sandoval i Martorell

Anys: 1916 -1920?

Ubicació: C/Roc Boronat 4-6

22. Huracan Motors

Anys: 1955 - 1965

Ubicació: C/Almogàvers 122-124

Empresa:

Marca catalana de motocicletes. Durant els anys en què tingué activitat, Huracan fabricà més de 2.000 unitats de vehicles.

23. Feriner, cadlería y maquinária

Anys: 1924 - 1961?

Ubicació:

C/ Zamora 90-78

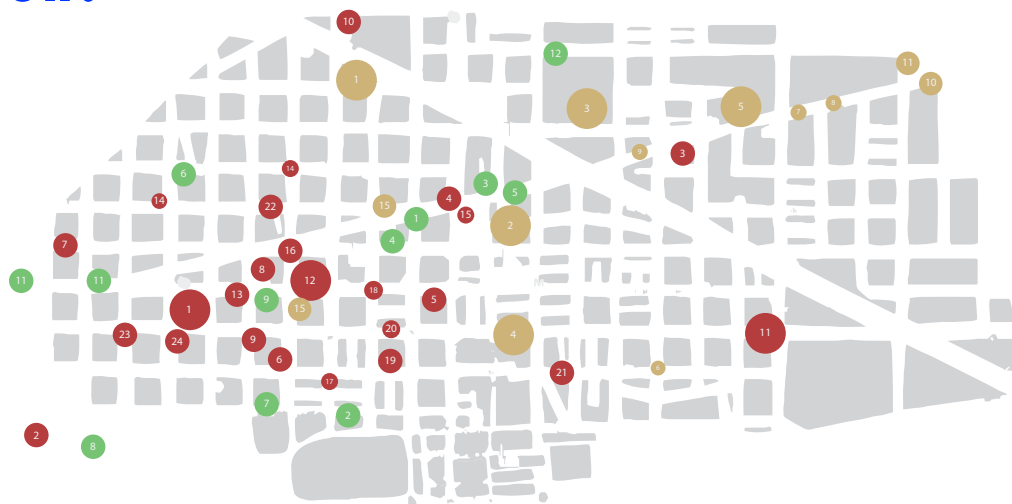
C/ Pallars, 93,95

24. Andamios Tubulares CATI Kern

Anys: 1940 - 2006

Ubicació: C/ Ávila 98

On?

TEIXIT FABRIL POBLENOU

Hem estudiat el barri de Poblenou, intentant localitzar les diferents fàbriques sobre un mapa, distingint entre els sectors tèxtil, alimentari i metal·lúrgia, i fent-ne l'evolució per anys. Escollim aquests tres sectors perquè eren els més majoritaris i important del barri de Poblenou. La diferència de grandària es deu a la importància de cada fàbrica al barri, segons nombre de treballadors, facturació de l'empresa, volum de producció o reconeixement en l'àmbit internacional.

El primer mapa indica la distribució sobre el terreny de totes les fàbriques del Poblenou, distribuïdes per sectors. Els següents mapes es centren amb les fàbriques metal·lúrgiques i es traça l'evolució de les diferents indústries, des que neixen fins a la seva desaparició sigui perquè tanca l'empresa o per trasllat. L'últim mapa mostra com Industrias Waldes és l'única empresa del teixit fabril del barri que queda actualment en actiu.

Metal·lúrgia

1. Torres Herrería y Construcciones (Can Torras dels Ferros)
2. Hijos de Gerardo Bertrán
3. Talleres Oliva-Artés
4. Hijos de Fructuoso Canet
5. Talleres Pujol, SA
6. Industrias Waldes
7. Metales y Platerías Ribera (Les Culleres)
8. Iberia Radio
9. Bassat, SA
10. Hispano Olivetti
11. Can Girona
12. Can Rivière
13. Weirtmén
14. Unión metalúrgia
15. Taller Escola Caldería Amadeo
16. Fábrica Carné y Parés
17. Industrias Deslíte
18. Industrias Metálicas
19. Luis Zabala Paloma
20. Fábricas Lucia Betere Safalube
21. Sandoval i Martorell
22. Huracan Motors
23. Feriner, cadleria y maquinària J.
24. Compañía de Andamios Tubulares CATI Kern

Tèxtil

1. Ca l'Arañó
2. Càtex (Can Felipa)
3. Can Ricart
4. Can Saladrigas
5. Johnston, Shields, Janssen & Co (La Escocesa)
6. Gal i Puigsech
7. Fàbrica tèxtil Emilio Rottier
8. Indústria Joaquim Casas Jover, estampació de teles.
9. Can Janas o Can Buhigas
10. Acabados, Tintes y Estampados
11. Casas Jover
12. El Cànem o Als Sacs
13. Bonaplata, Salvador
14. Cattelain i Jordà
15. Domènec Murià

Alimentació

1. Martini & Rossi
2. Pedro Masana (i Vinya Marisol)
3. Can Guixé
4. Destileria Salvador Clarós
5. La Familiar
6. Galletes Viñas i Cia.
7. Galletes i Xocolates Solsona Rius
8. Xocolates Amatller
9. Magi Quer
10. Olis Basseda
11. Sociedad Anónima Letona
12. Frigo

1800 — 1850

Localització de les primeres indústries al barri de Poblenou. Situació del barri des de 1800 fins el 1850.

1850 — 1900

Mapa de Poblenou amb la situació de la indústria des de 1850 al 1900.
Comença a ser important el teixit fabril.

1900 – 1950

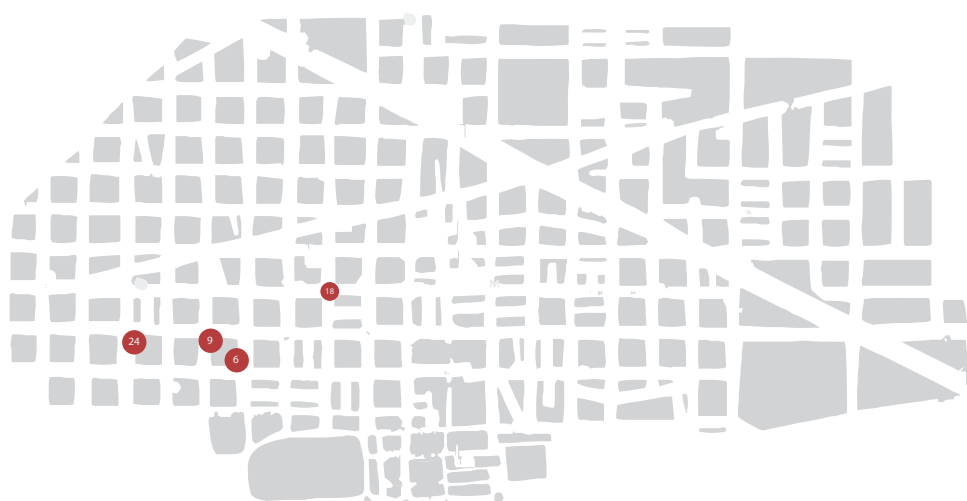
Panorama industrial del Poblenou entre el 1900 i el 1950, una de les èpoques de més esplendor de la indústria al barri.

1950 – 2000

Situació de les indústries al Poblenou entre el 1950 i el 2000. Es pot veure la concentració de fàbriques en la zona de Pere IV.

2000 — 2012

Localització de les últimes indústries al barri de Poblenou.

Actualitat

A data de 2018, només queda Industrias Waldes, l'últim testimoni d'aquesta època passada.

Pèrdua de les fàbriques al Poblenou

Va haver-hi una època on el Poblenou estava ple d'indústries. Amb el pas dels anys aquestes indústries han anat desapareixent, sigui perquè van haver de tancar o perquè es van haver d'endur la fabricació a un altre lloc.

Les principals causes de la desaparició de la indústria al Poblenou són la crisi del petroli de l'any 1974, les Olimpíades de Barcelona l'any 1992 i la creació del 22@.

L'any 1974 la pujada dels preus internacionals del petroli van causar una greu crisi econòmica i una transformació de les estructures econòmiques als països del primer món. Això va produir un augment del preu dels productes cosa que va suposar una caiguda de les vendes de moltes de les empreses i va provocar que moltes indústries haguessin de cessar la seva activitat.

Les Olimpíades de Barcelona l'any 1992 també van produir una disminució de les indústries del Poblenou. Amb la imminent arribada de les olimpíades Barcelona va invertir molt en nova infraestructura, donant pas per exemple a la Vila Olímpica fent que el barri del Poblenou deixés enrere les indústries.

Una altra raó per la qual les indústries van marxar del Poblenou, que també deriva de la reconfiguració de la infraestructura, és que l'estació de tren que hi havia al Poblenou va desaparèixer. Les vies de tren que connectaven Barcelona amb el Besòs es van desviar a la Sagrera soterrant-les des de l'Estació de França, cosa que va deixar les indústries incomunicades i sense un mètode de transport molt utilitzat.

La construcció d'infraestructura, tant transport com comerç, ha portat a la transformació del Poblenou, que era tradicionalment un barri industrial, en un barri residencial. Tot i la intenció del 22@ de protegir el llegat industrial d'aquesta zona de Barcelona, l'encariment del metre quadrat i la falta d'infraestructura necessària per a una indústria han fet que pràcticament totes les empreses marxessin o bé tanquessin.

Tots aquests factors han fet que el Poblenou, barri tradicionalment industrial, es converteixi en una zona residencial.

És per això que vàrem triar Waldes. És l'única indústria del sector metal·lúrgic que queda al Poblenou. Els seus treballadors ens expliquen que, en el seu moment, van haver de decidir si marxaven del Poblenou, sabent que el barri s'estava transformant, però van decidir que es volien quedar, continuar produint a la terra a on es van iniciar.

Mètodes d'investigació

Els primers dies vam fer un mapeig del barri per tal de familiaritzar-nos amb el barri i poder localitzar el nostre col·lectiu maker invisible.

Hem consultat llibres i articles que hem trobat a internet, tant a la pàgina de l'Arxiu Històric com a Poblenou Urban District, o altres, per tal de conèixer la història i evolució de la indústria del barri fins què és actualment des d'un punt històric. Poblenou va ser un boom industrial per a Barcelona, oferint espai a moltes naus i tallers de la nova indústria.

Hem parlat amb la Montse, veïna de Poblenou de tota la vida. La vam veure que estava fumant davant d'un portal notablement desgastat pel pas del temps. És una xerrada espontània, mentre fem mapeig del barri. Ens interessa conèixer les històries dels veïns del barri; conèixer la realitat de Poblenou. Mentre hi parlem, l'han saludat mínim quatre persones. Es nota que és de tota la vida del barri. Ens ha emfatitzat el molt que ha canviat el barri per ella: "abans era familiar, ens coneixíem entre tots, si ens faltàvem plàtans els compartíem entre veïns... abans era un poble i es trucava a les portes, ens ajudàvem a l'hora que fos". Ara, diu, "l'esperit no és el mateix".

També hem anat a l'Arxiu Històric de Poblenou per tal d'obtenir informació de primera mà dels voluntaris. Per altres projectes ja coneixíem l'espai i sabíem que els voluntaris eren gent del barri amb una implicació directa en moltes organitzacions i moviments per impulsar el barri. Hem conegut el Jordi (president de l'Arxiu), el Ramon, i altres voluntaris que no hi hem intimat tant. Des de l'Arxiu ens han donat molta informació del

barri i el Ramon, extreballador de Waldes, ens va proposar de fer-nos una visita a la fàbrica.

Hem fet dues entrevistes completes al Ramon i al Pere, extreballador de l'empresa i treballador més veterà, respectivament. Ens interessava conèixer el passat de la indústria per tal d'entendre'n millor el present. També vam parlar amb els seus fills, el del Ramon i el del Pere, els dos actualment treballant a l'empresa. Com ens van dir ells mateixos, Waldes és una empresa molt familiar. El fet d'esdevenir cooperativa el 1981 és el que l'ha portat a estar viva fins als nostres dies, i també fa que l'empresa tingui aquest caràcter familiar i de tota la vida. El fet d'anar a la fàbrica més d'una vegada, posant en pràctica l'observació real de l'objecte d'estudi en qüestió i poder parlar amb alguns treballadors, fa que puguem entendre de primera mà què és Waldes i què la fa especial.

A partir d'alguns llibres de la biblioteca de Poblenou - Manuel Arranz, hem definit un eix cronològic amb fets remarcables en l'evolució de la indústria a Poblenou. A part, des de l'arxiu històric de Poblenou, ens han passat informació sobre on podem trobar les botigues i comerços de Poblenou i la seva història. És un treball fotogràfic que ha realitzat en Xavier, gairebé una mica d'improvís i sobre la marxa, que explica com han canviat els comerços de Poblenou i la vida al barri. Es basa en testimonis vairats: des de xerrades amb veïns d'ara i de tota la vida, amb documents escrits de particulars, fons de biblioteca, etc. És realment interessant. Hem intentat contactar amb ell, tant per facebook com a un mail que vam trobar a un blog, però no ens ha acabat contestant. Li vam dir el següent:

“Hola Xavier!

Des de l'arxiu històric de Poblenou m'han passat uns documents sobre botigues i comerços del barri i la seva evolució i he arribat a aquesta adreça. Deu ni dor quina feinada i què interessant!!

Estem fent un projecte de la universitat sobre artesans del Poblenou i quina relació hi tenen amb l'evolució del barri des d'un entorn més fabril fins al barri “tecnològic” i més modern que s'està conformant ara. Hem contactat amb el CCAM (Consorci de comerç, artesanía i moda de Catalunya) que fa algun temps ja em van passar contactes d'artesans i sorprenentment no els consten artesans de Poblenou. Llegint-me els agraïments que apareixen

a la web de l'arxiu històric he vist que el firmava vostè, i veient que ha tingut molt contacte amb el barri i els veïns, em preguntava si vostè coneix artesans del barri?

Entenent l'artesà des d'un punt de vista ampli: no només aquell mestre que domina l'ofici (serreller, ceramista, vidrier, etc), sinó qualsevol persona que faci una producció local, sostenible i “artesana” (és a dir, manualment amb l'ajuda de màquines), evitant la indústria de producció massiva a gran escala. Per posar un exemple d'algú que considerem artesà: els marbristes de PIMAR, que en principi produeixen per a la indústria, malgrat la feina que fan és totalment artesana

No sé si vostè ens podria ajudar, moltes gràcies!”

Xavier Badia i Castellà

Veí de Sant Martí de Provençals.
Es dedica a fotografiar el patrimoni arquitectònic de Barcelona.

Fons gràfic de Xavier Badia

En Xavier Badia i Castellà viu al barri de Sant Martí, tocant a la Sagrera. Sempre li ha agradat la fotografia, tant que va instal·lar un laboratori fotogràfic a la banyera de casa seva. A finals dels anys seixanta i principis dels setanta, Xavier, cantava a la Coral Sant Jordi, motiu pel qual viatjava per tota Europa i així va créixer la seva afició per la fotografia.

Quaranta anys més tard, el 2005, després d'haver treballat com a comptable en dues empreses i també com a conserge a l'Institut B9 de Badalona i l'Institut Salvador Espriu de Barcelona, es va jubilar. Circumstàncies personals el van portar durant un temps a fer un recorregut diari, des de l'Església de Sant Martí fins al mar. Mentre feia aquest itinerari va començar a fotografiar les cases, fàbriques, botigues i altres edificis a preguntar-se què hauria de ser cada lloc. De manera que es va començar a documentar i gràcies a una guia comercial de 1898 va poder anar identificant cada edifici.

Més tard, per investigar i documentar-ne l'origen i els usos que han tingut aquests edificis, va ampliar les seves fonts a la Biblioteca de Catalunya.

Així va començar a documentar gràficament els edificis, existents i els ja inexistents, del Poblenou i el districte de Sant Martí de Provençals, si un edifici era a l'Anuari però ja havia desaparegut, en feia un dibuix. Per acompanyar cada foto, que arxivava per ordre de número de carrer, dibuixava també un mapa i la seva ubicació, i els colors diferenciaven els edificis, els jardins, els espais oberts.

Després d'aquesta activitat de documentació sistemàtica, ha continuat la seva tasca pel barri del Clot, el Poble-sec o la Barceloneta, entre altres.

La seva voluntat era que la seva feina fos compartida i estigués a disposició de tothom, per això l'any 2015, per posar aquest fons gràfic a disposició de la societat, va acceptar la proposta d'iniciar un viquiprojecte per pujar les imatges a Wikimedia Commons i Viquipèdia.

VIQUIPROFECTE

Posa a disposició de la societat el fons gràfic de fotografies i il·lustracions de memòria local (principalment del districte de Sant Martí de Provençals) creats per Xavier Badia Castellà.

Relació del treball de Xavier Badia amb el mapa industrial. En aquest apartat en base al treball realitzat per Xavir Badia, s'identificaran algunes de les empreses mostrades en el mapa per poder observar-ne la seva evolució segons el carrer a on es trobaven ubicades.

Pallars 105-107

1904

Miquel Picó i Jou, successor de Ramon Picó es dedica a una ampla activitat industrial: molí de sal, diposit de terres refractàries, carbó mineral i vegetal, totxana refractària i fabricació de colors, pintures i vernissos.

1924

Picó Jou (Miquel), propietari. Terres i maons refractaris, polvoritzacions, aparells per a foneries i elaboració de sal.

1929

Hispano-Olivetti S.A.(10)
Fàbrica de màquines d'escriure de Juli Casparà i Marquès, Camil Olivetti Sacerdoti i Luigi Bettonica Turati. La Casa Picó segueix el negoci a Almogàvers 87.

1935

Hispano-Olivetti S.A., fàbrica de màquines per a escriure i acadèmia de mecanografia.

1942

Hispano-Olivetti S.A. s'instal·la a una nova fàbrica a Corts Catalanes 860. Quan Hispano Olivetti va absorbir l'empresa La Ràpida.

1945

Permayer S.A. Producció de motocicletes Montesa. El primer model que va sortir va ser la motocicleta B-5.

1962

Permayer S.A. Motocicletes Montesa, tanca la fàbrica al Poblenou.

2006

Ràpida Sistemes Integrals S.A. líder en el mercat de sacs, maquinària i accessoris de confecció i sales de tall.

Almogàvers 122-124

1959

Huracan Motors S.A.(22).

Marca catalana de motocicletes. Durant els anys en que tingué activitat, Huracan fabricà més de 2.000 unitats de vehicles.

1990

Sala Zeleste. Sala de concerts, inaugurada l'any 1973, ubicada al barri del Born.

2010

Razzmatazz. Discoteca i sala de concerts. Pertany a l'Associació de Sales de Concerts de Catalunya (ASACC).

Pallars 135-139

1924

Anguera i Cavallé, rents de llana.

- Biosca i Margarit, fàbrica de filats.

- Casals i Trenchs, compra-venta de maquinària.

- Guitatr (Antoni) Stat. en Comandita, fàbrica de teixits de cotó.

- Masoliver (Joaquim), fàbrica de taps de fusta.

1942

Lucia Bétera S.A (20).

SAFALUBE. Fàbrica de somiers metàl·lics FLEX.

1963

Fàbricas Lucia-Bétera S.A., Fàbrica de somiers metàl·lics Flex, llits i matalassos.

2006

Foto Prix. Neix l'any 1981. És una empresa que es dedica al revelat de fotografies.

Pallars 97

1924

Defries S.A. Española, magatzem de maquinària.

1929

Feiner (Joan), caldereria, construccions metàl·liques (23) i reparació d'autos.
- Casas (Emili), magatzem de joguines.

1961

Feiner (Joan), caldereria i construccions metàl·liques i despatx.
- Casas Quintana S.A., magatzem de joguines.

2006

Restaurant La Ovella Negra.
Nau industrial de l'any 1908 transformada en taverna.

Pujades 102

1916

Tomàs i C^a. Empresa de cintes, trenyelles i cordons.

1918

Joan (Josep), L'espai era un magatzem de vins a l'engrós i en el detall.

1920

Olivella (Manuel), Empresa de cintes i cordons de fantasia.

1924

Novela (Francesc), Magatzem d'olis minerals.

1929

Nuevas Industrias Metálicas (18), Empresa de construccions metàl·liques, maquinària i caldereria.

1935

Nuevas Industrias Metálicas Sabata y Ubach, construccions metàl·liques, maquinària i caldereria.

1961

Nuevas Industrias Metálicas L. Sázbala, taller de maquinària i caldereria de ferro i acer inoxidable.

Ramon Turró 111 (fins 1930 es deia Enna)

1929

Waldés (6) i C^a, Fàbrica de fermalls (broches), del Txec Jindrich Waldés el 1927.

1935

Indústries Waldés SCCL., fàbrica de gafets, fermalls a pressió, agullers de cap, cremalleres i botons.

1945

Waldés i C^a, fàbrica de fermalls, sivelles, agulles i articles de merceria metalúrgica.

1981

Waldés passa a ser una Cooperativa, Cooperativa Indústries Waldés SCCL, accessoris per a la indústria de l'automoció.

1990

Indústries Waldés SCCL.

2006

Indústries Waldés d'Automoció Stat Cooperativa, maquinària per a l'automoció.

Industrias Waldes:

**L'última fàbrica del sector
metal·lúrgic del Poblenou**

Orígens i història

L'edifici conegut com a Can Waldes fou projectat per l'enginyer Dario Daura l'any 1919 sota l'encàrrec de Nathan Hurwitz. En els seus inicis estava destinat a la producció d'oli, tal com es pot deduir dels plànols originals que incloïen un trull al carrer Enna (actual Ramon Turró) i a l'existència de nombrosos dipòsits soterrats. Posteriorment, i durant un temps, s'hi va instal·lar l'empresa Gràfiques Cantín.

Waldes

L'industrial txec Jindrich Waldes va crear la fàbrica del Poblenou l'any 1924 i el mateix any va adquirir l'edifici del carrer Enna per a ubicar-la. L'empresa va néixer l'any 1902 a Praga amb el nom de Koh-i-noor i, ràpidament, s'expandí a Dresden, Varsòvia, París i Nova York. La producció consistí en un ampli ventall d'articles derivats del filferro i del llautó aplicats al tèxtil: gafets, fermalls, botons, tanques i les populars tanques o botons automàtics,... entre 1955 i 1979 l'empresa va patentar més de cinquanta productes sota les marques Koh-i-noor, Noblern i Kin-Waldes. Els productes varen ser molt populars a les llars catalanes, ja que constituïen un material de primera necessitat per a les mestresses de casa encarregades en èpoques anteriors de produir i reparar la roba familiar.

Preparació productes per vendre, quantitat i escandalls fets.

Antic magatzem. Es troba al soterrani de l'empresa. Actualment es troba en des ús.

Porta que comunica les 2 parts de la fàbrica. Porta elèctrica però amb cable manual.

L'edifici

La fàbrica del Poblenou, projectada l'any 1919 per l'enginyer Dario Daura, està situada al barri de la Plata, al carrer Ramon Turró 111-129, entre Àvila i Badajoz. La façana ocupa la mansana del carrer Ramon Turró i els dos xamfrans adjacents. Del conjunt arquitectònic en destaca la composició simètrica amb un cos central de planta baixa i tres pisos destinats a les oficines i dues naus laterals on es desenvolupa l'activitat productiva. La façana està resolta per una sèrie de franges verticals de panys encoixinats i pilastres de pedra artificial en el cos central que alternen amb paret d'obra vista. A la part superior destaca l'ornamentació consistent en una sanefa llista de ceràmica vidriada verda que forma rectangles de diverses proporcions. La presència de plafons rectangulars, pilastres i el coronament geomètric fa pensar en l'estil Déco.

El conjunt de l'edifici està catalogat amb el nivell B en el Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic Historic artístic de la Ciutat de Barcelona de l'any 2006. La catalogació implica la conservació de l'edifici, la restauració amb el manteniment de la volumetria original, la restauració de la façana, i la recuperació dels elements estructurals originals. Tanmateix, si l'edifici ha arribat als nostres dies amb un estat de conservació excel·lent és gràcies a que l'activitat industrial que s'hi du a terme no s'ha vist interrompuda.

Producció de botons, mascle i femella.

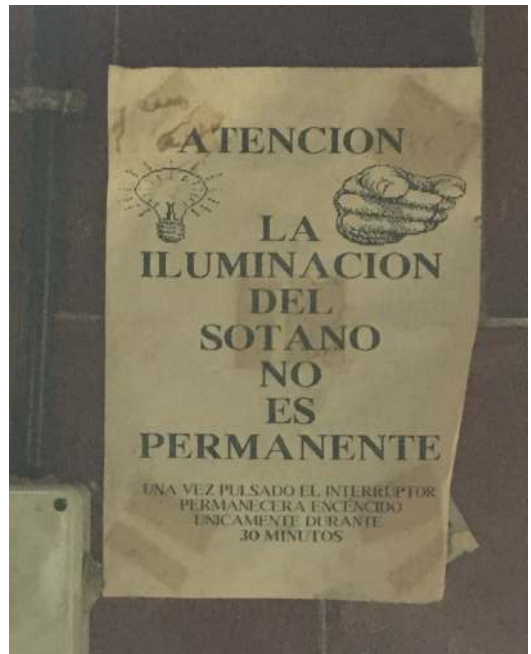
Àrea de producció. 2na part de la fàbrica

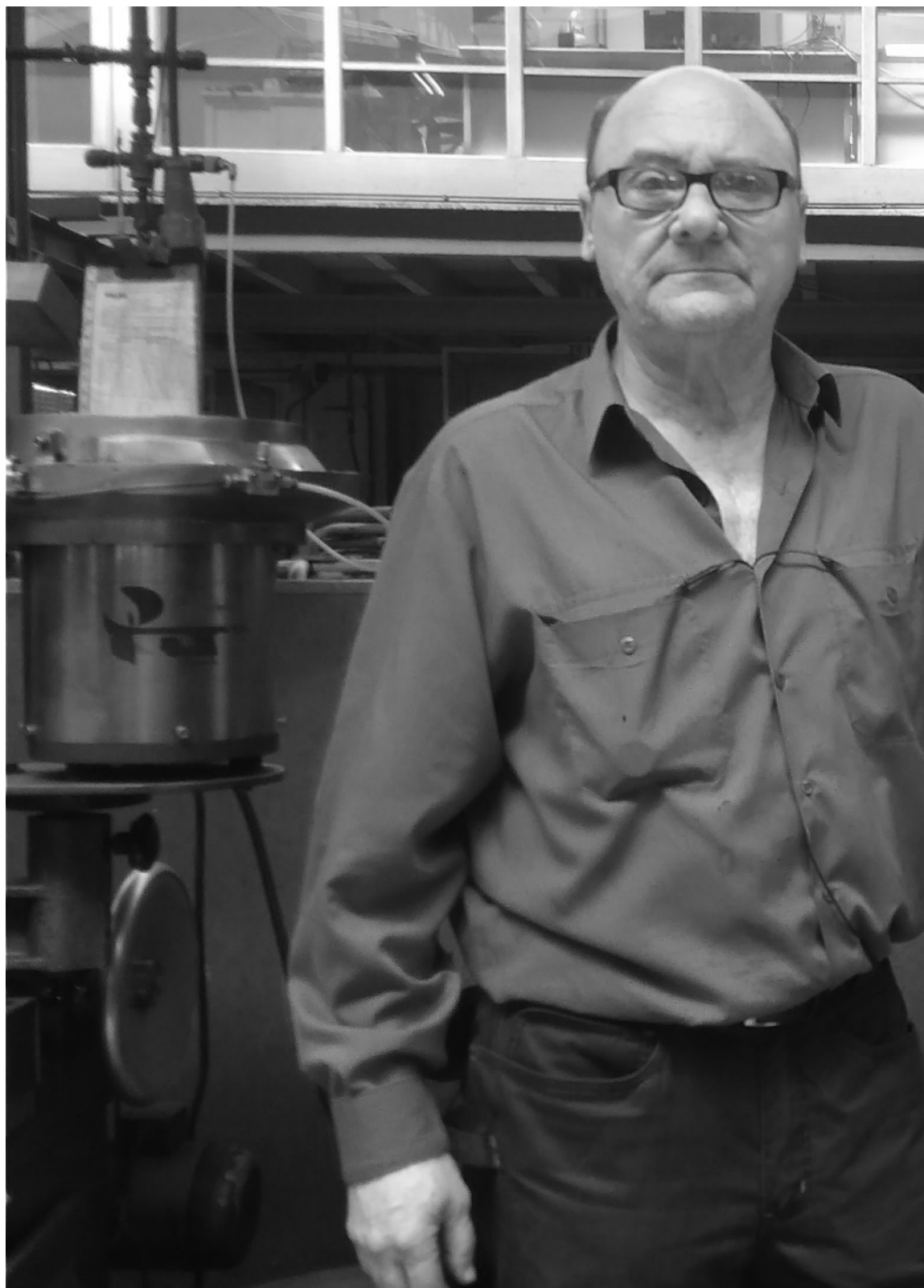

La cooperativa

La recessió econòmica de 1974 va afectar les indústries Waldes. L'estiu de 1977, l'empresa va presentar un expedient de regulació adreçat als treballadors, que reunits en assemblea, decidiren iniciar un procés de lluita i negociació amb l'objectiu d'adquirir l'empresa per tal d'autogestionar-la en règim de cooperativa. Representants de l'empresa visitaren Harry Waldes a Màlaga, propietari i descendent de Jindrich Waldes, per comunicar-li que l'empresa estava en mans dels treballadors, l'empresari acceptà la nova situació i els cedí l'ús de la marca. L'any 1981 es va fer la refundació de la cooperativa amb 80 treballadors i s'incorporaren noves línies de treball amb la producció de peces metàl·liques per al sector de l'automoció. L'any 1998 aconseguí la certificació ISO 9001. El 16 de juny de 2006 es celebraren els vint-i-cinc anys de funcionament de la cooperativa. L'actual cooperativa Indústries Waldes SCCL (Societat Cooperativa Catalana Limitada), representa un model de gestió i de reconversió per a la població del Poblenou i constitueix una alternativa real a la transformació industrial i econòmica del barri.

Sòtano. Cartell 1965. Avís del tancament de les llums al cap de 30 minuts.

**“Ara som 34. Vam arribar a ser
uns 220”**

Pere Porcar
treballador més veterà de Industrias Waldes i soci de la SCCL

Pere Porcar

Treballador veterà d'Industrias Waldes i soci de la cooperativa.
Va entrar a Waldes als 15. Té la intenció de jubilar-se als 64, d'aquí un any.

Quan i com comences a treballar a Waldes?

La meua entrada a Waldes, va ser amb 15 anys, l'any 1970. En aquella època era normal que es demanessin aprenents en quasi totes les empreses, jo vaig acabar "a tranques i barranques" del batxillerat. Vaig entrar aquí d'aprenent i alternant-ho amb els estudis, ja que per treballar com assalariat a Waldes era imprescindible tenir la FP. Pels matins treballava aquí i per les tardes anava a l'escola industrial al Clot, fins que em vaig treure la FP. Vaig anar passant de càrrecs: d'aprenent a oficial de tercera, a oficial de segona, a oficial de primera... i ara que ja em jubilaré.

I en tens ganes?

Físicament en tinc ganes, sí. Sentimentalment Waldes és tota la vida; tot el que tinc i tot el que sóc li dec a Waldes: la formació com a persona, m'ha permès formar una família, un habitatge en condicions... tot el que tinc, bàsicament, m'ho ha donat Waldes. Jo sé que sentimentalment hem costarà, però físicament en tinc ganes.

Podràs anar tornant a la fàbrica, com fa el Ramon!

Oi tant, per suposat. De tant en tant vindré a fer una visita, per comprar la loteria de nadal. (Riu) Sí, Sí, oh i tant!

Què la fa especial, Waldes?

Sobretot que és molt familiar. El fet de ser una cooperativa li dóna alguna cosa especial. En aquell moment hi havia gent molt conscienciada, que volia transformar l'associació. Veníem d'una època en què hi havia moltes coses per fer, coses que es feien molt malament i que calia canviar. I ho van intentar, alguns convençuts i altres ho feien perquè tocava. Però alguna cosa haurem fet be quan després de 37 anys encara som aquí com a cooperativa. És una empresa que gairebé l'has feta tu, l'has creada tu a base de lluita obrera, a base de moltes nits sense dormir, a base de molta preocupació, de molta angoixa... jo crec que és això el que la fa especial. Jo ara mateix tinc un fill treballant aquí, i també hi ha molts dels socis actuals que els pares ja eren socis de la cooperativa. Jo crec que és això, el sentiment, el que la fa especial.

La relació de Waldes amb el Poblenou, amb el barri. Té alguna mena de relació? S'organitzen a vegades visites? Hi ha alguna relació de la indústria amb el barri?

Suposo que el que ha aportat Waldes al barri és mostrar que hi havia una altra manera de fer les coses. Últimament si que estan venint moltes visites, venen escolars a veure l'empresa. Em sap molt greu el que diré ara, ho sento en l'ànima, però ara aquí a Poblenou som l'excepció, perquè amb tota la transformació que s'està fent del barri (totes les noves empreses tecnològiques i de telecomunicació que s'hi estan instal·lant) no tinc prou informació, però crec que, d'empresa industrial, és de les últimes que queda al Poblenou. I crec que això s'hauria de posar en valor. Perquè una empresa tan antiga, fundada el 1924, a res del centenari... crec s'hauria de posar en valor. Sabem que el món va de pressa, a vegades massa de pressa, però cal conservar alguna cosa del patrimoni. Evidentment els processos de producció no són els mateixos ara que fa 40 anys dins la pròpia empresa, però caldria respectar i mantenir alguna cosa per veure com es feia, com es treballava, com era la producció d'abans. Jo crec que això s'hauria de posar en valor.

I com es que és la última indústria de Poblenou?

(Hi pensa una estona) Possiblement perquè no teníem ganes de marxar del Poblenou. Vam tenir ofertes sobretot

"És tota la meua vida; tot el que tinc i tot el que sóc li dec a Waldes."

l'any 1992, per les olimpíades. Pensa que la ciutat comença aquí. La Vila Olímpica està a un carrer d'aquí. En aquella època van marxar moltes empreses metal·lúrgiques, tallers, tallers petits, mitjanes empreses, empreses de transport... i sí que vam tenir ofertes (per comprar l'espai), però es va valorar que no compensava marxar. Al cap i a la fi això es nostre, en una cooperativa som nosaltres qui decidim. Per això dic que, em sap greu, però costara molt de mantenir Waldes. Quan hi ha gent, pots fer molta força. Però la gent es va jubila, la gent va marxant...

Quants treballadors hi ha ara?

Ara som 34 treballadors. I quants n'eren abans? Quan jo vaig entrar l'any setanta érem entorn els 220. Pensa que llavors totes les línies de producció eren manuals, requeria molta mà d'obra. A la cooperativa van començar 90 persones i des de l'any 1981 ençà ens em quedat amb 34. Cada vegada el procés de producció s'ha anar modernitzat.

Quan dius "modernitzant" a què et refereixes?

Més màquina, més inversió en automatitzar el procés. Perquè tot i que sentimentalment penses d'una manera, no deixes d'estar competint en un mercat. I a vegades el mercat t'obliga a fer coses a contràcor. Per ser competitiu has d'invertir, compar maquinària, fer grans inversions en disseny i en tecnologia.

Teniu proveïdors d'aquí del barri?

No, no. Tots els proveïdors que teníem o bé han marxat del barri o bé van plegar. La crisi que patim ha obligat a moltes empreses a plegar. Jo crec que nosaltres aguantem pel fet de ser cooperativa, i que si haguéssim continuat sent S.A. no haguéssim pogut aguantar la crisi. Els anys 2012, 2013, 2014, ho vam passar francament malament i vam haver de prendre una decisió: o ens adaptem o tanquem. Abans de tancar, com que aquí som família, vam preferir reduir salaris i, per tant, fer molts esforços, sobretot econòmics, però també de feina, perquè hàviem de treballar més hores amb menys salari. Afortunadament, ara ja ens estem recuperant. Vam entrar en concurs de creditors i només ens queda un any per aixecar-lo.

Et consideres artesà del metall?

Sí. Evidentment. Aquí es fan coses que no són comunes, nosaltres el que fem aquí són sobretot brotxes de pressió. Hi ha una manera de fer-ho que és l'embutició progressiva. No és com una olla que agafes una matriu mascle i una femella, poses un retall de metall al mig i ja està... no no. Aquí es va transformant operació per operació, fins a aconseguir el resultat final, que és una part del brotxet. I aquesta matriceria és molt específica de Waldes.

Això vol dir que l'heu dissenyat aquí?

Exacte. El disseny de la matriu va venir de Praga. Després es va transmetre a la fàbrica d'aquí de Poblenu i es va continuar fent aquí... i ara ja la fa tothom! Vam ser els primers, primer els Txecs, que serien la casa mare, i després nosaltres.

Em va fer molta il·lusió trobar-me les caixes blaves i vermelles de Waldes a casa meua. Estan a tot arreu.

Ara passa una cosa. Ara pots tenir texans a 5 euros del "mercadillo", però ara fa 20, 30, 35 anys tot això es cosia i es reparava. Les mares quan estaven a casa cosien, feien les faldilles. Ara ja no. Ara compres un texà nou per 5 euros i ja està. Jo crec que a tothom ens agrada gastar poc, el concepte del lowcost, però hem de ser conscients de que estem prenent una decisió al contri-buir-hi. Per exemple, quan jo decideix-ho anar al mercat i comprar un texà per 7€ això té unes conseqüències directes. Algunes són immediates: el que està fabricant aquest texà, el primer de la cadena li estan pagant a 1€. S'ha de pensar quant cobren els treballadors que fan aquests texans. A vegades no en som prou conscients. Ara a la Xina estan dient que no són prou competitiu perquè els salaris comencen a ser massa alts i, per tant, s'ha de buscar com explotar altres països, a altres persones... i per això dic que tot té unes conseqüències. Quan em compro una samarreta a 5€ m'hauria de parar i

pensar a qui estic beneficiant i a qui no. Nosaltres creiem que es poden fer les coses d'una altra manera, però som una illa: si això no es pensa a nivell més global no s'aconseguirà. Tot i això, actualment comencen a haver-hi moviments reivindicant aquestes coses perquè hi ha molta gent que en surt perjudicada: molta explotació infantil, de les dones... no sé si serem capaços de poder-ne sortir de tot això. Espero que sí, però per aconseguir-ho s'han de fer accions conjuntes i amb els de dalt. I ara mateix, als de dalt se'ls veu amb molt poques ganes.

Canviant una mica de tema i recuperant una pregunta anterior, què és per a tu un artesà?
Jo crec que és una persona que partint de zero és capaç de crear alguna cosa. Alguna cosa que podrà ser de profit o no, podrà agradar o no, i podrà triomfar o no. Ara perquè queden molt poques màquines antigues. Jo encara he treballat amb màquines que venien de Praga. I tu pensar, l'enginyer

que es va asseure a una taula a dibuixar per dissenyar aquesta màquina... això és un artesà per a mi, de no res crear alguna cosa que pugui servir a demés per a fer coses.

Jo estic estudiant enginyeria de disseny industrial. En principi, hauria de crear màquines però m'estic decantant més pel producte petit. Però realment, és molt xulo el que has dit, la teva definició d'artesà.

No sé si hi ha alguna màquina de les d'abans encara abaix, per a poder-te-la ensenyar. Després potser et puc ensenyar els dipòsits d'oli que hi ha al soterrani i mirem si en queda alguna.

El Ramon ens va ensenyar una part del soterrani.

Les "catacumbes" que nosaltres els hi diem. Doncs allà encara queden màquines antigues amb les que jo he treballat. Però cal anar en compte amb aquestes màquines, ja que abans no hi havia ni detector de seguretat, ni electrònics, ni plates elèctriques... no i havia res, era tot moviment manual, mecànic.

Bielas, eixos, palanques... això és el que hi havia i tot funcionava perfectament.

Sobre el barri del Poblenou, els veïns del barri conixen Waldes?

No ho sé, la veritat. Aquí ja no en queden gaires, de fàbriques. El que hi ha ara són restaurants, bars i gent que ve a treballar, però des de fora. Jo suposo que això a través del Ramon que està a dins de l'Arxiu històric del Poblenou ell et podria informar millor que jo.

Ets veí del Poblenou?

No jo visc a Cerdanyola del Vallès, vaig estar vivint aquí al Poblenou al carrer Pallars fins l'any 1973. Quan vaig entrar a treballar aquí jo era veí del Poblenou, vaig estudiar aquí et davant al Voramar.

Tota una vida aquí realment...

Tota la vida. I l'any 1973 els meus pares van marxar a Cerdanyola, el meu pare treballava aquí a la Hispano Olivetti i van marxar a Cerdanyola quan jo tenia 18 anys. Des de llavors que cada dia pujo i baixo.

Quines indústries de metall eren les més conegudes?

Estava Macosa, Torras, Metales y Platerías Ribera que també era molt gran, i era comunament coneguda com la fàbrica de les culleres. Hi havia un altre que també es va convertir en cooperativa però van marxar fora, era Molmatric, aquests treballaven molt per la SEAT, feien totes les matrius grans de les carrosseries. Aquestes són les més grosses que jo conec.

"L'enginyer que es va asseure a una taula a dibuixar per dissenyar aquesta màquina... això és un artesà per a mi"

“Sempre he pensat que en aquest món has vingut a fer coses pels altres”.

Ramon Pascual
extraballadors de Waldes (1973 - 2006)

Ramon Pascual

Voluntari de l'Arxiu Històric de Poblenou els dijous i extreballadors de l'empresa Waldes.

Està content d'estar jubilat i poder-se dedicar als petits de la casa.

Quan i com comences a treballar a Waldes?

El meu primer treball va ser a Montesa, que és una fàbrica de motos al carrer Pamplona amb Pallars. Allà hi vaig entrar amb 16 anys. Vaig estar-hi molt poc temps, un parell d'anys.

A partir de llavors, ja es va fer la fàbrica nova a Cornellà, la ciutat satèl·lit. Normalment trigava 1:30h 2:00h tant per anar-hi com per tornar. És a dir, passava tres hores de viatges més o menys. En aquell moment, els serveix públics eren molt dolents. Fent que per exemple arribessis a casa a dinar a les 16:30h o a les 17:00h. I la família va insistir en que busqués alguna cosa més a prop. Jo tenia un cosí que estava treballant a Waldes i va ser a través d'ell que vaig començar a treballar allà.

Al principi estava al magatzem de primeres matèries. Em vaig dedicar a portar aquest magatzem. Aquesta va ser l'entrada a Waldes, va ser una sorpresa ja que venia d'una fàbrica nova a on hi entrava molta llum i al entrar a Waldes era tot el contrari, semblava una cova, tot era molt fosc. El primer dia que vaig entrar a veure-la era de nit, la llum era molt pitjor i vaig pensar: Ai, Ramón... on t'estàs posant! Això era sobre el 1973 o 1974, ja havia nascut el meu primer fill, el més gran.

Que fa especial Waldes?

La vivència que vam tenir per tal de poder arribar a ser una cooperativa. La primera estada

a Waldes va costar molt que els altres treballadors confiesin amb el nouvingut, em va costar bastant integrar-me a dins dels grups. Poc a poc vaig integrar-me en un grup de gent amb inquietuds de voler millorar les coses dins del que era Waldes i, mica en mica, vam anar aconseguint millores, tant salarials com laborals.

L'any 1976 hi ha una crisi molt forta: les fàbriques del tèxtil pateixen una baixada. Això ens va afectar perquè gran part de la nostra feina va relacionada amb el tèxtil. Això va comportar que es deixessin de pagar les setmanades o les pagues mensuals, tampoc ens donaven roba de treball... i ens vam queixar a la magistratura. L'any 1981 es crea la cooperativa, però per arribar-hi hi va haver una gran lluita.

Una anècdota és que ens vam quedar tancats dins de l'oficina del senyor director, el senyor Anglada. Al migdia ens avisa: nois, és hora de dinar. Li vam respondre el següent: avui, ni dinarem nosaltres, ni dinarà vostè; estarem aquí fins que vostè retiri l'expedient de crisi (aquest afectava a uns 30-40 persones). I fins que no va decidir una millora de treball per a els treballadors, no vam sortir del despatx. A les 19:30 va acceptar la proposta i va dir que els treballadors es fessin càrrec de l'empresa. Aquest senyor havia anat al País Basc, i jo crec que va tornar sensibilitzat per la terrible situació que s'hi vivia en aquells moments. Va trucar

als advocats i li van comentar que l'únic que podien fer per ell era trucar a la policia. L'home es va comportar i va dir que no truquessin a la policia. Jo crec que si hagués vingut, algun de nosaltres hagués acabat a la presó.

A partir d'aquest moment, es va començar a definir amb els treballadors cap on es volia anar. El que havíem de fer era conèixer els subasters que hi havien a la magistratura per així quan es subastessin els nostres béns, no deixar-los entrar on es feien els bens de les empreses. Un company meu i jo vam estar durant un mes cada dia allà, fins que hi va haver la primera subasta de Waldes. Aquell dia vam anar tots els treballadors, i no vam deixar entrar a cap subaster, qui, posteriorment, va anar a queixar-se als jutges. Ells li van dir que no podien fer res, que els treballadors de Waldes estàvem defensant els nostres pensaments i ideologies. Aquell va ser un moment dur. Tot això va passar al 1979.

Va costar, però a partir d'aquí es va crear una cooperativa formada per 12 persones. No obstant, per tal de poder passar les subastes, com no teníem diners, s'havia d'anar a la subasta lliure, que era la perillosa. Tot i això, finalment vam acabar aconseguint els terrenys, la maquinària, l'edifici, les patents, els noms, ens vam quedar amb bàsicament tot. I això es va haver d'anar traspasant a la cooperativa de 12 persones.

En aquell moment convivia la SA i la cooperativa que anava rebent els béns que s'anaven adquirint i comprant. Fins i tot, la part on ara hi ha les premses, abans era una empresa de cartons anomenada Cartín. I també ho vam comprar per a que també pertanyés a Waldes i, d'aquesta forma, ampliar-la a tota la nau.

Tot això va ser gràcies als diners dels treballadors. La família Waldes, que era una família jueva, el primer que va venir a fundar Waldes, no només ho va fer aquí sinó també a Praga, a Estats Units a Nova York. Cal dir però, que la Waldes a Espanya va ser la última. Aquest senyor era un mecenes que es dedicava a recolzar a artistes, pintors... Era un home que feia aquestes coses altruístament. Tristament, va morir a Estats Units després de ser enviat des d'un camp de concentració a Alemanya. Al ser una família apoderada, es va poder permetre pagar el seu rescat però degut a les condicions que havia patit durant aquests anys i el dur camí/transport cap als Estats Units no ho va poder aguantar, quedant vius només els seus fills, un d'ells Harri Waldes.

Harry Waldes, un dia va trucar a la direcció de la fàbrica Waldes, al senyor Cabrero i el senyor Espanyol i els hi diu que estaria a Marvella i ens demanava si hi volíem anar per explicar-los com estava la situació. Així doncs, ens van nomenar al Josep Cabrero i a

"Vam aconseguir posar Waldes dins del patrimoni de Bcn".

mi per anar-hi, amb el consentiment de tots els treballadors. Vam anar a Màlaga, a parlar amb en Harri Waldes i li vam dir que ja havia fet tard, que els treballadors ens havíem quedat amb tots els béns de l'empresa i que tot era dels treballadors en aquell moment, però que anaven a parlar amb ell perquè volien donar-li explicacions i que el viatge ens l'havíem pagat nosaltres. L'home va preguntar-nos quan ens havia costat el viatge i ens ho va pagar tot.

No obstant això, el senyor va buscar un bon advocat de Barcelona per assegurar-se que tot el que li havíem explicat era veritat. A l'advocat li vam explicar tota la veritat, que no vam fer res fora de la legalitat i ja mai més vam saber res més de la família Waldes, només sabíem que estaven molt contents que mantinguéssim el nom de Waldes. I aquesta és una mica la història de Waldes resumida.

Llavors no els hi vau comprar l'empresa a ells directament?

No, a ells no perquè estava en subhasta. L'empresa l'havien embargada, un embargament preventiu.

Però el senyor Waldes n'estava al corrent de tot?

Si que ho estaven perquè nosaltres, a través del Cabrero i l'Espanyol, vam parlar amb ells

per explicar la situació, que no cobràvem i que la gent estava treballant igual. Mira qui eren aquests senyors, els Waldes, que fins i tot, van convidar al Cabrero i a l'Espanyol al casa-ment d'una de les seves filles.

Bé el que t'explicava, tu pots embargar perquè no et paguen, per exemple embargues un cotxe per mil peles, llavors aquest cotxe un dia sortirà a subhasta. Jo no deixo que ningú entri a pujar per aquest cotxe i així me'l quedo jo per aquelles mil peles. Llavors el que va passar amb Waldes, és que la quantitat que nosaltres pagàvem, no arribava mai a ser la quantitat del que valia real l'empresa, perquè el terreny que ocupa la Waldes és enorme. Per tant, el vam comprar per res, super barat.

Això va ser una baralla que ens portava a través del col·lectiu ronda, un col·lectiu (a la ronda Sant Pere) de gent "més o menys molt avançada per aquella època", advocats laboralistes, cap a una part anarcoide...

I quina relació té Waldes amb el barri de Poblenou? Creus que hi té un paper important?

Amb el barri de Poblenou, és la gran desconeguda del barri de Poblenou, lamentablement. La Waldes, a part de conèixer Cal Rivera, Macosa, Torras, etc, Waldes és la gran desconeguda.

I com és que és la gran desconeguda?

Perquè mai ha sigut una empresa que ha destacat, sempre ha sigut una empresa petita, que s'ha dedicat a fer peces petites, cremalleres, cinta corxatera (la part exterior dels sostens), balenes per les faixes de les dones i per la gent que tenia mal d'esquena. Llavors doncs era una quantitat de coses que es van anar deixant de fer, que van morint, com fins ara, que vas allà i vas veient dues màquines treballant i moltes parades, fa molta pena.

La gent no s'està posant al dia a dia i falten enginyers que facin matrius, no n'hi ha i llavors no es poden adaptar i fer matrius a llocs externs costa molts diners. I entre que encara estan sortint de pagar els creditors i tot, doncs de mica en mica l'empresa es va quedant més petita.

Per què tu, quin any vas deixar de treballar a Waldes?

Doncs mare meva, ara ja farà... uns 12 anys. Ara en tinc 73 ja i ho vaig deixar als 61, una jubilació per substitució. Hi vaig anar durant un any més, un mes a l'any, però això ja no compta. Tot i això, segueixo mantenint la relació, jo vaig ser el president del Consell rector durant molts anys.

Desgraciadament hi ha coses que costen d'entendre, llavors es va haver de prendre mesures que no tothom va acabar d'entendre bé i a partir d'allà, a la següent elecció vaig deixar de ser el president de la cooperati-

va, perquè no m'agradava tenir gent a favors i gent en contra. No volia perdre la relació amb gent amb la qual havíem sigut amics per culpa de decisions que no agradaven.

Una cosa molt important que no t'hem preguntat, quin paper tenies tu a Waldes?

Jo suposo que important, jo ja vaig entrar com a operari. Venia de Montessa sent operari de primera, molt jove però no em ve d'ara el fet de ser una persona moguda i reivindicativa. Llavors als 17 anys, ja em van fer oficial de primera i enllaç sindical. Tant a un lloc com a un altre, era un home que estava ben considerat pels treballadors. Vaig tindre molta importància dins els treballadors de Waldes, ja que érem un grup minoritari.

Una anècdota que va passar a l'Església del Sagrat Cor, vam fer una assemblea amb tota la gent de Waldes per explicar el que estava passant i el que acabaria passant. I no vam aconseguir convèncer a la gent, una minoria no vam poder convèncer a la majoria, ja havíem entrat a la crisi.

Finalment, aquest grup de mica en mica va anar agafant poder suficient per a poder explicar les coses en assemblea i aconseguir convèncer la gent perquè els seguissin. Érem assemblearis, tot ho resolíem en assemblea i posteriorment el Consell Rector ho revisava, però el més important era l'assemblea, sense assemblea un dirigent

l'acabarien fent fora.

I per què creus que Waldes és l'última indústria de poblenou?

Perquè la batalla va ser que poguéssim estar-hi, al 22@ es va fer a tot Poblenou i s'hi podia presentar un veí de l'illa, un veí era un empresari que podia presentar una proposta de refer tota l'illa amb edificis d'habitatges i aquest senyor, va fer la proposta de refer tota l'illa però Waldes va lluitar per quedar-s'hi.

Llavors per tal de poder quedar-s'hi, es van marcar unes normes que havia de seguir, normes de contaminació, llum, aigua, soroll... la més important era de contaminació i vam aconseguir-ho posant la depuradora. Així vam aconseguir posar Waldes dins del patrimoni de Barcelona, és a dir, considerada com a empresa protegida, Waldes està protegida tota.

Per tant, el que vingui a comprar Waldes l'ha de conservar tal com està ara. La gent no ho va saber valorar però va ser una fita molt important, vam haver de superar molts entrebancs. I tot el voltant va anar desapareixent. Algunes perquè van passar a cooperativa i l'espai se'ls va quedar petit i van anar a Badia del Vallès i altres perquè no van aconseguir estar dins el 22@.

Què en penses del 22@? Creus que ha afavorit el barri?

Jo crec que Poblenou, amb la quantitat de territori que hi havia per fer coses, sí que van

començar al 92 amb la Vila Olímpica després van obrir Poblenou i Barcelona al mar, no ho puc negar, ja que, és un pulmó de Barcelona però van posar uns preus on la gent del barri no hi pot arribar.

Abans hi ha habitatges, torres que arriben fins a un milió d'euros, el preu de lloguer està disparat. Hi havia territori per fer torres de luxe, pisos socials, pisos de lloguer assequible i no a mil i pico d'euros, territori per fer mil coses. Si treballes i guanyes 1000-1500€, entre que pagues tot el lloguer, el menjar i tot, què et queda per viure? Res. Llavors doncs la gent de Poblenou, està marxant a altres barris perquè aquí no es pot viure.

Desgraciadament, per mi desgraciadament, està venint molta gent de l'estranger a comprar, gent que no li importa pagar el preu que sigui per fer inversions, inverteixen i ho lloguen a preus altíssims.

Abans t'he preguntat què era Waldes per Poblenou, ara et pregunto què és Poblenou per Waldes, què és i què ha sigut.

Jo continuo dient el mateix, per certa gent del barri que treballava a Waldes era una cosa molt important i per altres no. A veure, el barri de Poblenou era un barri que s'ha actualitzat perquè molts carrers quedaven tallats, per tant passar de Pere IV a carrer Llacuna era molt difícil perquè estava tot tallat. Poblenou estava tallat per les empreses, llavors es vivia molt

el sector però estava molt mal comunicat. La gent de la rambla no passava cap a la zona de Waldes, la zona de Waldes tu hi vas actualment un diumenge i no hi ha ningú, doncs en aquella època encara menys. Per tant, només coneixia Waldes la gent que hi treballava, la gent no, només coneixien la Torres perquè treia molt fum contaminant, coneixien la Macosa perquè hi treballava molta gent, Plateria Rivera perquè estava al mig de la Rambla, Hispano Olivetti perquè tothom la coneixia, era molt important, però les petites empreses no les coneixien.

Canviant una mica de tema, què és per tu un artesà?

Un home o dona que és capaç de crear coses amb les seves mans i amb qualsevol material que pugui trobar, fusta, ferro, pedra... Per mi un artesà és un home que té el cervell capaç per saber crear coses amb les seves mans, de materials que la gent del carrer no som capaços de veure que amb allò es podria crear alguna cosa.

Per tant, tu et consideres artesà del metall?

No, jo no sóc un artesà del metall, sóc una altra cosa difícil d'entendre. Jo sóc un anarco d'aquells estranys, sempre he pensat que en aquest món has vingut a fer coses pels altres, aquesta ha sigut la meua forma de ser. He intentat fer coses, segurament n'he fet moltes malament però també n'hi ha que les he fet bé.

Per tu el metall era una excusa

per arribar a fer coses per la gent?

Jo no he treballat com el Pere el metall en si, a mi m'agradaven els motors d'explosió, jo treballava amb motors fins que vaig venir aquí. El que he sigut és un burro de càrrega, quan van fer la cooperativa es van repartir les feines i a mi em van posar a producció, a muntatge i últimament estava al magatzem.

Doncs jo crec, que ja ho tindríem bastant acabat, pot ser algun comentari més relacionat sobre la gent del barri, com eren, les relacions que tenien...

Doncs de la gent del barri, jo puc parlar de la que tenia més al meu voltant. Nens amb molta misèria, jo tenia la gran sort que la meua àvia li va donar al meu pare una tenda de comestibles, per tant, dins de la pobresa estàvem una mica millor. Però tot i això, era una convivència amb els nens i famílies que ara no existeix.

Era molt pròxima, amics que ens ajudàvem tots entre tots, una convivència molt humana. Cosa que avui dia és pràcticament impossible. No et dic que no hi hagués algun mal parit, perquè a la vida n'hi ha a tot arreu, però la majoria érem bones persones. Ha canviat molt, els nens podíem jugar al carrer, actualment els nens no tenen un lloc on esplaïar-se. La gent sortíem al carrer, amb les cadires, els nens ens ajuntàvem, ens explicàvem històries, no hi havia teles, era una vivència que sempre portarem dins.

Quan ho recordem amb els amics ho recordem amb molta alegria tot i les dificultats que també vam passar a causa de la pobresa. A la rambla per exemple, no hi anàvem, ja que era gent d'un nivell adquisitiu diferent del nostre, molt més alt. A la platja però, si que hi anàvem!

Tot ha canviat molt i amb el 22@, que necessitava espai, el

barri ha canviat molt i quasi tots els edificis històrics i indústries han desaparegut i ja no hi ha volta enrere. Veurem si la Waldes se salva o no!

Esperem que sí! Última pregunta ja, des de l'arxiu històric quina implicació hi tens tu?

Sí, és completament voluntari. L'arxiu històric va ser creat per tres joves, amb ganes de reconstruir a través de fotografies

antigues del barri la història del barri i aquesta és la seva finalitat. Nosaltres fem passejades amb escoles amb nens d'uns 6 anys, els hi expliquem l'entorn de la seva escola i del seu barri. I també doncs a la pàgina web que hi ha molta informació i també gestionem la Torre de les aigües.

Moltíssimes gràcies per tot Ramon!

“Un artesà és un home que té el cervell capaç per saber crear coses amb les seves mans, de materials que la gent del carrer no som capaços de veure que amb allò es podria crear alguna cosa”.

Magatzem. En Ramon Pascual es dedicava a treballar en aquest espai, col·locant els productes acabats per tipologies.

Oportunitats de visualització

Waldes és part del patrimoni industrial del 22@. El 22@ promou un model urbà divers, en el qual els nous edificis i espais públics conviuen amb les traces històriques i els elements representatius del passat industrial del barri i creen un entorn de gran valor cultural, on hi conflueix tradició i innovació.

L'objectiu del Pla Especial de Patrimoni Arquitectònic Històric-Artístic de la ciutat de Barcelona és afavorir la recuperació dels símbols de la memòria industrial del Poblenou. Indústries Waldes és una part molt important de la història de la indústria del Poblenou, però tot i això no és una part coneguda.

L'estratègia que es proposa per tal de donar a conèixer el recorregut històric de Indústries Waldes es divideix en dues parts. Una primera que consisteix en una col·laboració amb l'Ajuntament de Barcelona per tal de realitzar workshops tant per gent del barri com per formar treballadors en situació d'atur. Això ampliaria la visualització de l'empresa dins del barri de Poblenou i també contribuiria a la reinserció laboral.

L'altra part consisteix a crear un esdeveniment mensual en el qual poden participar els nous artesans de Poblenou. Això suposaria un ingrés continuat per Indústries Waldes, però també una manera de visualitzar tant els nous artesans com la mateixa Waldes. Dins d'aquest esdeveniment es podria explicar què és Waldes i quina és la seva part en la història de la industrialització del Poblenou. Aquesta tasca podria ser realitzada pel Ramon extreballador de Waldes i ara part de l'equip de l'arxiu del Poblenou.

L'objectiu és fer un recorregut històric per la industrialització del Poblenou i connectar uns dels primers invisible makers amb el nou moviment d'artesans al Poblenou. Amb aquest esdeveniment es podrien generar connexions aleatòries, connexions entre altres col·lectius que actualment desconeixen la situació de Waldes i d'algun manera es poguessin ajudar mútuament.

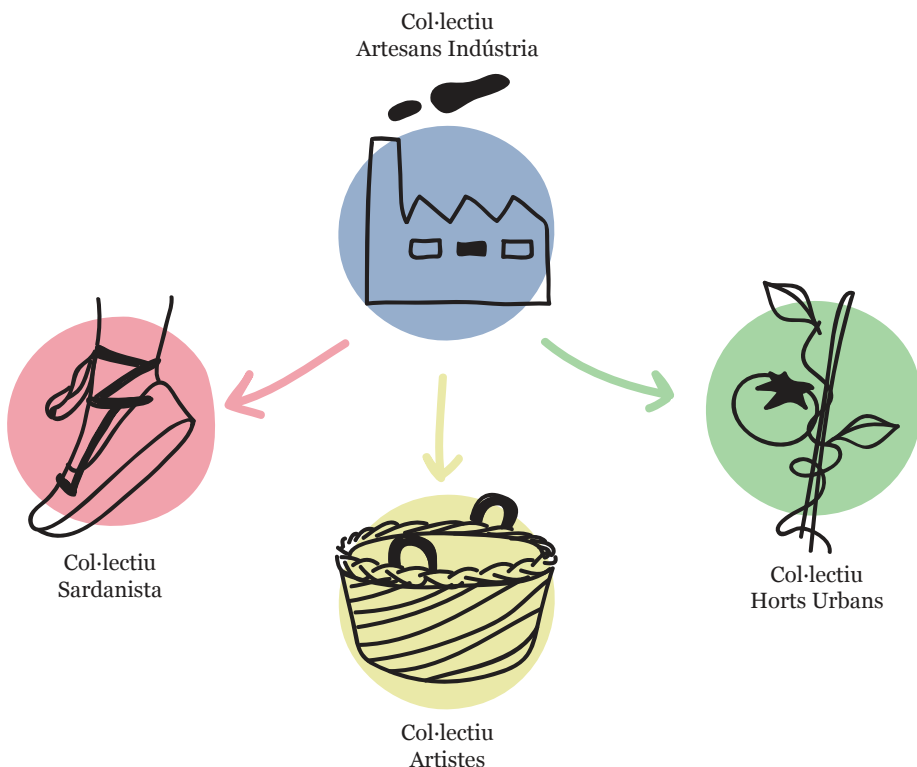
Resum makers

Arran de les presentacions dels treballs sobre Invisible makers dels altres grups, observem un cert vincle amb el nostre col·lectiu. Hem fet una selecció d'aquells que considerem que més s'ajusten a l'origen i la forma de treballar dels nostres artesans de la indústria.

En primer lloc, el col·lectiu de les sardanes presenta una relació als artesans de la indústria pel que fa a la seva tradicionalitat i al seu recorregut històric. Tal com van exposar, es tracta d'un col·lectiu que ha anat perdent la visibilitat al llarg dels anys. Ho relacionem molt, per tant, amb el cas de Industrias Waldes.

També, trobem similituds amb el col·lectiu dels artistes pel que fa a la dedicació i passió en la seva feina. A més, són dos col·lectius que treballen de forma manual, tret ben característic dels nostres artesans industrials.

Finalment, pel que fa al col·lectiu dels horts urbans, considerem que s'assimilen en la forma en com són invisiblement percebuts pels veïns del barri. Tots dos, comparteixen la invisibilitat de la seva tasca al barri de Poblenou.

Conclusions

En primera instància dir que hem arribat un pèl just, però just a temps! Hem sigut a temps de conèixer Waldes, la que sembla ser l'última fàbrica industrial en actiu del que va ser el barri de Poblenou, un indret de productors. Cal donar veu a Industrias Waldes perquè és part del llegat arquitectònic que ens queda de l'època pròspera de Poblenou, però és l'únic llegat industrial actualment en actiu. I això és molt important. Ho tornarem a dir per enèsima vegada: l'última fàbrica de Poblenou. Creiem que és important conèixer com funcionava (i funciona) l'antiga indústria i mantenir-la, perquè d'alguna manera són les bases de tota la indústria posterior.

De vegades construïm màquines complicades amb tecnologia integrada d'última generació per a aplicacions senzilles que realment no ho requereixen, quan realment amb uns mecanismes més senzills es pot resoldre. Pensant en simplificar tots els processos i corroborant el principi KISS (Keep It Simple Stupid), és quan estem pensant amb criteris sostenibles i coherents, i quan realment estem dissenyant de debò. És a partir dels processos més primitius i rudimentaris que podem extreure principis útils aplicables.

Si aneu a la nau d'Industrias Waldes us quedareu meravellats. És com entrar en un univers paral·lel: olors, textures, soroll i processos que creen una atmosfera molt especial; no diries mai que estàs al Poblenou. Les vegades que hi he anat m'he sentit invisible, en el sentit d'estar observant sense pretendre alterar la sinergia de l'espai. A Waldes tot té el seu compàs, cada màquina va al seu ritme constant i monòton, totalment contrari a la vida de la ciutat. Des de fora, Waldes i els seus treballadors són invisibles pels veïns del barri, de la mateixa manera que quan hi entrem, esdevenim invisibles observant en tercera persona l'activitat de la nau. Buscant els makers invisible ens vam trobar a nosaltres dins d'Industrias Waldes.

Arran de les entrevistes (o simplement xerrades) amb el Ramon i el Pere, és evident la part humana, tangible, propera, de superació i resistència de Industrias Waldes. Com diuen ells, Waldes no seguiria avui dia si no fos per la lluita obrera constant que es va anar fent durant les èpoques més difícils.

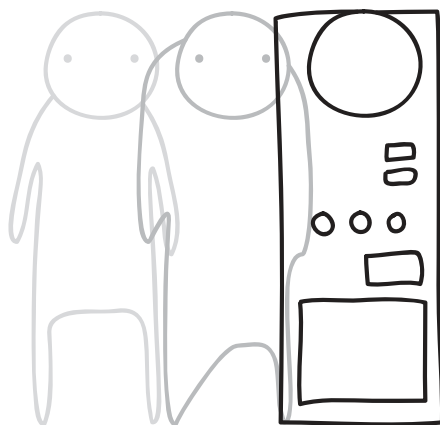
El fet d'esdevenir cooperativa va suposar un punt d'inflexió en la història de Waldes. A partir d'aquell moment les decisions preses des de direcció estaven totalment contrastades amb les dels operaris. D'aquesta manera s'anava a l'una i es vetllava realment per les condicions dels treballadors, ja que eren ells mateixos que s'ho podien garantir. Amb tot això sembla que s'ha arribat als nostres dies. Pel que fa a la figura de l'artesà dins la indústria, el Pere, treballador d'aquesta indústria que nosaltres hem considerat artesana, ho defineix perfectament:

"Ara som 34 treballadors. Quan jo vaig entrar l'any setanta érem entorn els 220. Pensa que llavors totes les línies de producció eren manuals, requeria molta mà d'obra. A la cooperativa van començar 90 persones i des de l'any 1981 ens hem quedat amb 34. Cada cop el procés de producció s'ha anat modernitzat: més màquina, més inversió en automatitzar el procés. (...) Per ser competitiu s'ha d'invertir, comprar maquinària, fer inversions en disseny i en tecnologia."

“Jo crec que l’artesà és una persona que partint de zero és capaç de crear alguna cosa. Alguna cosa que podrà ser de profit o no, podrà agradar o no, i podrà triomfar o no. Ara, perquè queden molt poques màquines antigues. (...) I tu pensar, l’enginyer que es va asseure a una taula a dibuixar per dissenyar aquesta màquina, això és un artesà per a mi, de no res crear alguna cosa que pugui servir a més per a fer coses.”

Així doncs, tal com plantejàvem al principi del projecte i segons les paraules del Pere, l’artesà és, entre altres coses, aquella persona que domina la tècnica a la perfecció i controla tots les seves eines i la matèria primera de la qual crea coses. Per tant, és lògic que ell mateix es consideri artesà del metall, així com considera que l’industrial que ha dissenyat una màquina complicada que farà un servei a una altra persona, és també un artesà.

Finalment, destacar l’evolució del Poblenou des d’un barri de productors de productes tangibles a una nova producció digital. Avui dia es consumeix molt producte virtual i serveis de la xarxa. Això ha comportat el naixement d’una nova indústria que també necessita un espai per desenvolupar-se, coexistent amb la indústria convencional fins al punt d’anar-la desplaçant a poc a poc. Algunes empreses és cert que han desaparegut, però altres s’han traslladat a altres indrets de la ciutat. Les persones som éssers físics, i per molt que augmentem el nostre consum de tecnologia digital, sempre necessitem productes terrenals. Per tant, entenem que la indústria material no arribarà a desaparèixer. No obstant això, no hem comentat encara un altre punt important de la conversa amb el Pere, que és la globalització i el trasllat de la producció a països on la mà d’obra és molt més econòmica. Això implica que la producció resulti insostenible tant en l’àmbit social, a causa de l’abús dels drets laborals d’altres zones, com mediambiental, a causa dels transports de la matèria primera i al del producte final. Els productes que segueixen aquesta filosofia competeixen amb un preu més baix amb els productes d’empreses com Industrias Waldes, que per tal de produir localment i amb sous dignes, necessiten buscar camins per a ser competitius al mercat. Amb això hem de ser conscients que els productes tenen un cost de fabricació, i que si busquem sempre el més econòmic, estarem afavorint la desaparició d’aquesta indústria local.

Bibliografia

Pàgines web:

Enciclopedia. Definició Art [en línia]. Catalunya: Enciclopedia Catalana SLU, 2018. [Consulta: 08 abril 2018]. Disponible en: <<https://www.enciclopedia.cat/search/site/art>>

Diccionari Català. Definició artesà [en línia]. Catalunya: Grup enciclopèdia Catalana SAU, 2018. [Consulta: 08 abril 2018]. Disponible en: <<http://www.diccionari.cat/lexicx.jsp?GE-CART=0012642>>

CCAM. Repertori de famílies d'Oficis Artesans [en línia]. Barcelona: CCAM, 2014. [Consulta: 10 abril 2018]. Disponible en: <ccam.gencat.cat/ca/arees_actuacio/artesania/serveis-artesania/repertori>

Bibiana Ballbè. Share your secrets. [en línia]. Barcelona: Bibiana Ballbè Serra 2018. [Consulta: 20 abril 2018]. Disponible en: <<http://bibianaballbe.com>>

The Creative net. Invisible makers. [en línia]. Barcelona: The Creative net, 2018. [Consulta: 20 abril 2018]. Disponible en: <<http://thecreative.net/welcome>>

Consorci de comerç, artesanía i moda de Catalunya (CCAM). Repertori de famílies d'oficis artesans. [en línia]. Catalunya: CCAM, 2017. http://ccam.gencat.cat/web/.content/05_arees_actuacio/artesa [Consulta: 22 abril 2018]. Disponible en: <<http://thecreative.net/welcome>> nia/documents/informacio/repertori_families_oficis_artesans_cat.pdf>

Poblenou Urban District. Directorio. [en línia]. Barcelona: Poblenou Urban District, [Consulta: 30 abril 2018]. Disponible en: <2018. <http://www.poblenouurbandistrict.com/es/map/>>

Ajuntament de Barcelona. Districte de Sant Martí. [en línia]. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2018. [Consulta: 2 maig 2018]. Disponible en: <<http://lameva.barcelona.cat/santmarti/ca/historia-del-barri-del-poblenou>>

Arxiu històric del Poblenou. Història del Poblenou. [en línia]. Barcelona: Arxiu històric Poblenou, 2018. [Consulta: 5 maig 2018]. Disponible en: <<http://www.arxiuhistoricpoblenou.cat/historia-del-poblenou/>>

Produccions la Llacuna. El barri del Poblenou. [en línia]. Barcelona: Produccions la llacuna, 2018. [Consulta: 5 maig 2018]. Disponible en: <<https://lallacuna.org/el-poblenou/>>

Llibres:

Arxiu històric del Poblenou. *Fet al Poblenou*. 3ra edició. Barcelona: Arxiu històric del Poblenou, 2018. ISBN:84-934161-3-4.

Xavier Benguerel. *Terra Nostra 14: El Poblenou*. Barcelona: 1988

Martí Checa Artasú. *Poblenou: la fàbrica de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2002. ISBN: 978-84-7609-701-8

Artesans de la indústria

